

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU

LGBTIQ

2013

POPULACIJE U SRBIJI

LBris
ORGANIZACIJA ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA

Beograd, 2014.

GODIŠNJI IZVEŠTAJ O POLOŽAJU LGBTIQ POPULACIJE U SRBIJI ZA 2013.GODINU

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava
Beograd, 2014. godina

Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Beograd, Srbija

tel: + 381 11 3227 480, 064/ 700 8293
e-mail: labris@labris.org.rs
web: www.labris.org.rs

Naziv publikacije:

Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji za 2013. godinu

Glavna i odgovorna urednica: Jovanka Todorović

Lektura i korektura: Dragoslava Barzut

Beograd, 2014. godina

SADRŽAJ

Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji za 2013. godinu

Aktivnosti organizacije Labris	5
Pregled najznačajnijih događaja vezanih za celokupan položaj LGBT osoba u 2013.godini u Srbiji	10
Pravni deo	14
Institucije- rad na promociji ljudskih prava LGBT osoba	36
Nagrade, kultura, zabava	46
Mediji	49
Zaključak	51
O Labrisu	52

Pred Vama je deveti po redu godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije¹ u Srbiji koji izdaje Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava iz Beograda².

Kao i prethodnih godina, pored najznačajnijih događaja koji se odnose na celokupan društveni i pravni položaj kao i svakodnevni život LGBT osoba u Srbiji, izveštaj sadrži i kratke informacije o projektima koje je organizacija Labris realizovala tokom 2013. godine a koje su se svakako reflektovale na najznačajnija dešavanja.

Sadržaj izveštaja se bazira na redovnim godišnjim izveštajima Poverenice za zaštitu ravnopravnosti³, Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije i Zaštitnika građana za 2013. godinu kao i na arhivu Labrisa i informacijama sa veb stranica drugih LGBT organizacija.

Izveštaj obuhvata 8 glavnih celina i to:

- Aktivnosti organizacije Labris (Najznačajniji realizovani projekti, aktivnosti volonterskog tima i izdavaštvo Labrisa tokom 2013. godine);
- Pregled najznačajnijih događaja vezanih za celokupan položaj LGBT osoba u 2013. godini u Srbiji (Najznačajniji pozitivni i najznačajniji negativni događaji koji su obeležili 2013. godinu);
- Pravni deo (Rad na sistemskom poboljšanju položaja LGBT osoba u Srbiji –strateška dokumenta, Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije, novi zakon koji eksplicitno zabranjuje diskriminaciju po osnovu seksualne orientacije, mišljenje Poverenice za zaštitu ravnopravnosti koje sistemski otklanja prepreku oko izdavanja uverenja o slobodnom bračnom stanju za osobe koje žele da sklope istopolno partnerstvo ili brak van Srbije; Sudske presude; sloboda okupljanja/parada ponosa, Izveštaj Evropske komisije - glavne tačke pomenute u izveštaju Evropske Komisije o napretku u procesu evrointegracija za Jugistočnu Evropu i Tursku; Napadi zbog stvarne i/ili prepostavljene seksualne orientacije žrtve; Napadi na LGBT aktivistu i političara; Suđenja liderima ekstremističkih organizacija; Aktivnosti ekstremističke organizacije SNP Naši usmerene protiv medija i branitelja/ki ljudskih prava);
- Institucije – rad na promociji ljudskih prava LGBT osoba;
- Nagrade, kultura, zabava;
- Mediji (Mediji o LGBT populaciji u 2013. godini; Labris u medijima);
- Zaključak
- O Labrisu

---

¹ U daljem tekstu će se korisiti kraći uvreženi akronim LGBT

² U daljem tekstu: Labris

³ Funkcija se zakonski naziva Poverenik za zaštitu ravnopravnosti ali pošto tu funkciju trenutno obavlja žena, u skladu sa principom dosledne upotrebe rodno nediskriminativnog jezika, u ovom Izveštaju se koristi termin Poverenica

AKTIVNOSTI ORGANIZACIJE LABRIS

NAJZNAČAJNIJI PROJEKTI LABRISA REALIZOVANI TOKOM 2013. GODINE

 Naziv projekta: „Ljubav je zakon“

Trajanje: 26. april 2013. – 30. april 2014.

Donator: Fondacija za otvoreno društvo

Cilj projekta je otvaranje diskusije i javno slušanje u vezi sa predlogom zakona o registrovanim istopolnim zajednicama. Glavna i najznačajnija aktivnost projekta je organizacija javnog slušanja i prezentacija predloga zakona o registrovanim istopolnim zajednicama koji je Labris izradio u saradnji sa pravnim stručnjacima Centra za unapređivanje pravnih studija CUPS-a⁴ i AIRE centra⁵ i to pred poslanicima Narodne skupštine Republike Srbije. Cilj ove aktivnosti je, pored informisanja narodnih poslanika o samom tekstu predloga zakona o registrovanim istopolnim zajednicama, podsticanje stručne rasprave na ovu temu, ali i predočavanje zainteresovanoj javnosti niza značajnih činjenica o životu istopolnih zajednica u Srbiji, diskriminaciji na svakodnevnom nivou i mogućnosti unapređenja prava osoba koje žive u istopolnoj zajednici. U okviru projekta predviđena je bliža saradnja sa Odborom za ljudska i manjinska prava i ravноправност polova Skupštine Republike Srbije.

 Naziv projekta: „Monitoring implementacije preporuka Komiteta ministara Saveta Evrope zemljama članicama o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orientacije ili rodnog identiteta u Srbiji“

Trajanje: 1. januar 2012. – 31. decembar 2013.

Donator: ILGA Europe

Projekat o implementaciji Preporuka CM/Rec (2010)5 Komiteta ministara zemljama članicama o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orientacije ili rodnog identiteta u Srbiji. Svrha ovog projekta i izveštaja jeste da se proceni pomak napravljen od strane Srbije kada je reč o implementaciji preporuke kao i da istakne područja u kojima su potrebne dodatne akcije. Dokumentujući koje mere jesu, a koje nisu, izvršene, dobijamo polaznu tačku od koje ćemo meriti dalji napredak u implementaciji preporuke u narednim godinama. Izveštaj je usmeren prema dvema glavnim ciljnim grupama: na nacionalnom nivou, političke lidere i civilne službenike/ce koji su odgovorni za implementaciju preporuke i Komitet ministara Saveta Evrope, koji se obavezao da će po usvajanju preporuke, sprovoditi pregled napretka implementacije u martu 2013. godine. Rezultate monitoring, Labris je predstavio u Skupštini Vojvodine i na konferenciji za štampu Nezavisnog udruženja novinara Vojvodine⁶;

⁴ <http://cups.rs/>

⁵ <http://www.airecentre.org/>

⁶ <http://labris.org.rs/en/novi-sad-labris-presented-the-results-of-monitoring-of-implementation-of-the->

- Naziv projekta: „Poboljšati strategije za implementaciju zločina iz mržnje“
Trajanje: april – decembar 2013.

Donator: ILGA Europe

Cilj ovog projekta je izrada detaljne statistike o postupanju državnih organa (policije, tužilaštva i sudova) u slučajevima napada na LGBT osobe u periodu od 2008. do 2013. godine koja treba da doprinese poboljšanju saradnje sa relevantnim telima, u prvom redu sa policijom. Glavna namena ovog dokumenta jeste da se činjenicama potkrepe dokazi do kojih se došlo tokom istraživačkog rada i da se ukaže na propuste koji su napravljeni i od strane državnih institucija i od članova/ca zajednice. Ideja projekta jeste izgradnja novog mosta saradnje između LGBT zajednice i državnih organa.
Publikacija je naišla na vrlo pozitivne reakcije relevantnih državnih institucija.

- Naziv projekta: „Utvrđivanje diskriminacije putem situacionog testiranja“
Trajanje: april – jul 2013.

Donator: Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

Cilj ovog projekta je sprovođenje situacionog testiranja (dobrovoljno izlaganje diskriminaciji kako bi se ustanovila eventualna diskriminatorska praksa) kako bi se utvrdilo da li i u kojoj formi postoji diskriminacija prema osobama drugačije seksualne orijentacije.

Testirane oblasti: zdravstvo (ginekološki pregledi), pružanje ugostiteljskih usluga, stanovanje.
U situacionim testiranjima za utvrđivanje diskriminacije, učeće su uzele članice Labrisovog volonterskog tima.

- Naziv projekta: „LBT ljudska prava“
Trajanje: septembar 2011. – septembar 2013.

Donator: Mama Cash

Ciljevi ovog projekta: osnaživanje LBT žena, kroz pružanje psihološke podrške; prijava diskriminacije i nasilja; osnaživanje žena da aktivno učestvuju u javnom zagovaranju za LGBT ljudska prava; informisanje i podizanje vidljivosti LBT tema. Sprovođenjem ovog projekta postignuta je veća vidljivost LBT tema kako unutar LGBT zajednice tako u i javnosti.

- Naziv projekta: „Osnaživanje LBT žena kroz edukativni trening“
Trajanje: jun 2013. – jun 2014.

Donator: Catapult (putem Global Fund for Women)

Cilj projekta je osnaživanje LBT žena u prihvatanju identiteta i pružanje informacija putem treninga kako bi se smanjio nivo internalizovane homofobije. Trening je zamišljen tako da pokriva ključne teme u vezi sa LBT egzistencijom. Glavne teme poput autovanja, internalizovane homofobije, nasilja u istopolnim vezama, višestruke diskriminacije, obrađene su u vidu debata kako bi učesnice imale priliku da podele svoja iskustva.

- Naziv projekta: „Moja škola - škola tolerancije“
Trajanje: april – jun 2013.

Donator: Fondacija Hajnrih Bel

Projekat je bio usmeren na podizanje svesti o posledicama koje homofobija i diskriminacija imaju po društvo i mlade LGBT osobe i imao je za cilj da stručnim saradnicama/cima i profesorima/kama pruži mogućnost za bolje i potpunije razumevanje problematike LGBT đaka, čime se pojačava primarna prevencija i utiče na stvaranje tolerantnije, pravednije i sigurnije škole i društva uopšte.

- Naziv projekta: „FemSlam“
Trajanje: mart – decembar 2013.

Donator: Rekonstrukcija ženski fond

Projekat je pre svega namenjen lezbejkama, biseksualnim i trans ženama, bez obzira na godine i fizičke sposobnosti, koje su vrlo malo ili nisu uopšte uključene u zajednicu. Cilj je okupljanje oko sporta i rekreacije i osnaživanje na taj način. Aktivnosti projekta su takođe otvorene i za lezbejke, bi i trans žene koje su deo zajednice i/ili su aktivistkinje, a koje vole sport i vide sportsku grupu kao mesto okupljanja, druženja i jedan sadržaj više namenjen zajednici.

- Naziv projekta: „Unapređenje LGBT ljudskih prava u Srbiji“
Trajanje: mart – decembar 2013.

Donator: Civil Right Defenders

Cilj ovog projekta je smanjenje homofobije podizanjem svesti i informisanjem javnosti o LGBT ljudskim pravima. Osim toga cilj ovog projekta je smanjenje homofobije na institucionalnom nivou. Ciljevi projekta postignuti su organizovanjem medijske kampanje „Ljubav je zakon“ kao i organizovanjem i sprovodenjem treninga senzibilizacije za LGBT ljudska prava za zaposlene u sistemu obrazovanja, bezbednosti i pravosuda.

- Naziv projekta: „Edukacija zarad poboljšanja društvenog položaja LGBT populacije“
Trajanje: maj 2013. – maj 2014.

Donator: Ambasada Kraljevine Holandije

Cilj ovog projekta je smanjenje homofobije, diskriminacije i loše prakse na institucionalnom nivou, sa posebnim fokusom na promene u sistemu obrazovanja. Sprovodenjem ovog projekta, Labris je,

zaposlenima u srednjim školama i fakultetima, unapredio znanja o ljudskim pravima LGBT osoba. Takođe u okviru ovog projekta urađena je analiza dela udžbenika koja u sebi sadrže diskriminatoran sadržaj.

- Naziv projekta: „Zajedničkim snagama u borbi protiv diskriminacije“
Trajanje: maj 2012. – februar 2013.

Donator: Institut za održive zajednice

Cilj ovog projekta je podizanje nivoa poverenja LGBT osoba u državne institucije. U okviru ovog projekta formirana je koalicija šest LGBT organizacija koja je radila na promociji i osnaživanju LGBT zajednice u cilju pozivanja i primene zakonodavnog okvira koji garantuje određena prava i zaštitu. Takođe, promovisan je Zakon o zabrani diskriminacije i podignuta je vidljivosti LGBT tema u javnosti.

- Naziv projekta: „Sigurni i jednaki: nediskriminacija i različitost u zapošljavanju“
Trajanje: novembar 2013. – novembar 2015.

Donator: Delegacija Evropske Unije u Republici Srbiji

Cilj ovog projekta je promovisanje poštovanja ljudskih prava kroz jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva, promovisanje različitosti i regionalne saradnje, kako bi se unapredio socijalni položaj LGBT populacije. Specifični ciljevi ovog projekta su podizanje svesti o ljudskim pravima ranjivih grupa, razvijanje mera ravnopravnosti prilikom zapošljavanja putem prenošenja dobrih praksi, kao i jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za održivi rad sa donosiocima odluka i kreatorima javnih politika sa ciljem smanjenja diskriminacije manjinskih grupa u zapošljavanju.

AKTIVNOSTI VOLONTERSKOG TIMA LABRISA

- Učešće u situacionom testiranju (dobrovoljno izlaganje diskriminaciji kako bi se ustanovila eventualna diskriminatorska praksa) u oblasti zdravstva (ginekološki pregledi), pružanja ugostiteljskih usluga i stanovanja;
- Učešće na treningu u Briselu o novim politikama i EU direktivama koje se tiču azila u zemljama članicama EU i zemljama u procesu evrointegracije:
Tematski trening o azilu i ljudskim pravima žrtve (Thematic Advocacy Training on asylum and victims' rights) i nove EU direktive u zemljama članicama EU i zemljama u procesu pridruživanja EU (Transposition of new EU Directives in EU and EU accession countries);
- Organizacija i logistička podrška tokom seminara Labrisa;
- Učešće u akciji „1 milijarda ustaje protiv nasilja“, 14. februar;
- Učestvovanje u organizaciji IDAHO-a (Međunarodni dan borbe protiv homofobije i transfobije), 17. maj;
- Učestvovanje u organizaciji obeležavanja Dana ponosa, 27. jun;
- Studijska poseta hrvatskim nezavisnim državnim telima i organizacijama civilnog društva u

organizaciji Regionalnog centra za manjine a u okviru projekta „Promocija i implementacija antidiskriminacionog zakonodavstva“, Zagreb, april 2013;

- Učešće na konferenciji „Diskriminacija i prava LGBT osoba“ u organizaciji francuske feminističke organizacije „Osez le Féminisme“, Pariz, jun 2013;
- Učešće na konferenciji B A.R.C.O.D.E Balcan’s Rainbow colorful Dawn Emerges“, Solun, januar 2013.

LABRISOVE PUBLIKACIJE OBJAVLJENE U 2013. GODINI

- Izveštaj o implementaciji Preporuke CM/Rec(2010)5 Komiteta ministara zemljama članicama o meraima za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta u Srbiji, Beograd, 2012/2013⁷
- Godišnji izveštaj o položaju LGBTIQ populacije u Srbiji 2012, Beograd 2013⁸
- Sigurniji lezbejski seks, Beograd 2013;
- Labris novine, Beograd 2013;
- Priručnik za savetodavni i psihoterapijski rad sa osobama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne, Beograd 2013⁹

Iako je godina koja je za nama bila ispunjena brojnim negativnim događajima, oličenim u kršenju prava na slobodu okupljanja, homofobičnim napadima, govorom mržnje od strane najviših zvaničnika, protivzakonitim aktivnostima ekstremističkih organizacija, ipak su napravljeni pomaci ka boljem položaju LGBT osoba donošenjem strateških dokumenata i interesantnim sadržajem na polju kulture i umetnosti.

---

⁷ <http://labris.org.rs/wp-content/uploads/2013/12/CMRec.pdf>

⁸ http://labris.org.rs/wp-content/uploads/2013/07/izvestaj2012SR_web.pdf

⁹ <http://labris.org.rs/wp-content/uploads/2014/02/Prirucnik-za-savetodavni-i-psihoterapijski-rad.pdf>

PREGLED NAJZNAČAJNIJIH DOGAĐAJA VEZANIH ZA CELOKUPAN POLOŽAJ LGBT OSOBA U 2013. GODINI U SRBIJI

NAJZNAČAJNIJI POZITIVNI DOGAĐAJI KOJI SU OBELEŽILI 2013. GODINU

- Usvojena „Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije 2013–2018“ (27. jun 2013) LGBT osobe – jedna od devet osetljivih društvenih grupa obuhvaćenih strategijom; Započet rad na Akcionom planu;
- Doneta prva pravosnažna presuda za tešku diskriminaciju na radnom mestu po osnovu seksualne orijentacije (09. aanuar 2013);
- Ustavni sud Srbije ustanovio da je povređeno pravo na sudsку zaštitu i pravno sredstvo prilikom zabrane parade ponosa 2011. godine (18. april 2013);
- Evropska komisija u izveštaju o napretku u procesu evrointegracija za Jugoistočnu Evropu i Tursku, izveštavajući o napretku Srbije, posebno istakla ljudska prava LGBT osoba (17. oktobar 2013);
- U Beogradu održana konferencija „People to people – P2P“, „LGBT prava, jednak tretman i borba protiv diskriminacije“ u organizaciji Evropske Komisije, ILGA Europe i Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije (17-19.06.2013). Labris uzeo učešće na panelu o slobodi okupljanja;
- Uz prisustvo predstavnika/ca Vladinih kancelarija - Kancelarije za ljudska i manjinska prava i Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, Ombudsmana, Poverenice za zaštitu ravnopravnosti, delegacije EU, Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, predstavljen Labrisov model zakona o registrovanim istopolnim zajednicama (23. april 2013);
- Poverenica za zaštitu ravnopravnosti reagovala na pritužbe protiv službi matičara četiri beogradske opštine (Palilula, Barajevo, Vračar, Stari grad) koje je podnela organizacija Labris, a koje se tiču dobijanja uverenja o slobodnom bračnom stanju za osobe koje žele da sklope brak sa osobom istog pola van Srbije; U datom mišljenju se poverenica pozvala da uverenje koje se izdaje mora da sadrži samo podatke koji su upisani u matičnu knjigu, odnosno činjenice o ličnom stanju građana koje proizlaze iz podataka upisanih u matičnu knjigu do vremena izdavanja uverenja što je zakonski uklonilo prepreku za svako naredno izdavanje ovog uverenja istopolno orijentisanim osobama (jul-avgust 2013);
- Boris Milićević, bivši predsednik Gej Strejt alijanse imenovan za savetnika ministra zaduženog za evropske integracije, Branka Ružića (12. novembar 2013);
- Organizacije civilnog društva, među kojima i nekoliko LGBT organizacija, učestvovale na Sajmu OCD – organizacija civilnog društva u Beogradu i na „Egzit“ festivalu u Novom Sadu (30-31.

maj 2013. i 10-14. jul 2013)¹⁰;

- Povodom obeležavanja 18. godišnjice rada, Labris simbolično dodelio 18 nagrada najzaslužnijim saradnicima/cama (10. decembar 2013);
- Koalicija protiv diskriminacije dodelila nagrade za doprinos borbi protiv diskriminacije u 2012. godini (05. jul 2013);
- Ustanovljena nagrada „Duga“ koju dodeljuje Gej Strejt alijansa za doprinos borbi protiv homofobije i transfobije i zaštiti i unapređenju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji; nagradu dobilo odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova (17. jun 2013);
- LGBT organizacija Siguran puls mlađih iz Beograda dobila nagradu „ERSTE Fondacije“ za rad sa roditeljima LGBT dece (27. jun 2013);
- Aktivista Predrag Azdejković dobio nagradu za najinovativniji pristup za promociju prava diskriminisanih grupa u Srbiji tokom 2012/2013 (28. jun 2013);
- U okviru programa Centra za liderstvo „Otvoreni svet“ (Open world) grupa LGBT aktivista/tkinja iz Srbije boravila u Vašingtonu i Portlandu. Program je finansiran od strane Ambasade SAD-a u Beogradu i Američkog kongresa. Uključio je posetu nezavisnim telima za ravнопavnost a cilj je bio i upoznavanje sa radom lokalnih zajednica. Aktivisti/tkinje su se susreli sa aktivistima/tkinjama najvećih organizacija građanskih prava u Americi, među kojima su: Human rights Campaign -HRC (Kampanja za ljudska prava), Q Centar, SMYRC Center (Resursni centar za mlade seksualnih manjina), New Avenues for Youth - (Nove mogućnosti za mlađe), Cascade Aids Project - CAP (Projekat Kascade AIDS), Basic Rights Oregon - BRO (Osnovna prava Oregon) (06-17. februar 2013);
- Održan četvrti Prajd vik (Pride week), nedelja ponosa, sa veoma bogatim kulturno-umetničkim i političkim sadržajem (21-27. septembar 2013);
- Održan peti po redu Internacionalni festival kvir filma “Merlinka”, na kome je prikazano blizu 60 kratkometražnih, dugometražnih i dokumentarnih filmova (12-16. decembar 2013);
- U kulturnom centru „Rex“ postavljena predstava „Hermafrodit duše“, posvećena Dejanu Nebrigicu (1970-1999) jednom od prvih LGBT aktivista u bivšoj Jugoslaviji (13-14-15. septembar 2013);
- Otvoren LGBT centar „Egal“ (01. jun 2013);
- Grupa od nekoliko lezbejki feministkinja bila na studijskom putovanju povodom dodele nagrade Ane Klajn Lepi Mlađenović u Berlinu (27.02 - 03. mart 2013);
- Ženski prostor i Antifašistički kolektiv grada Niša, prvi put javnom akcijom u Nišu obeležili 17. maj i 27. jun (Međunarodni dan borbe protiv homofobije i transfobije i Međunarodni dan ponosa LGBT osoba). Na konferenciji za štampu povodom Međunarodnog dana ponosa LGBT osoba, među govornicima je bio i predstavnik policijske uprave Niš, koji je pozvao sve LGBT osobe u Nišu da slučajeve diskriminacije obavezno prijavljuju policiji;
- Pevačica Marija Šerifović realizovala projekt „Ispovest“ koji čine film, knjiga i serija o njenom životu. Film u kome je govorila o njenoj emotivnoj vezi sa ženom, premijerno prikazan u Sava Centru, reakcije javnosti bile uglavnom pozitivne (27. novembar 2013);
- Pokrenuta fejsbuk stranica za telefonske i e-mail konsultacije za lezbejke (16. maj 2013);

---

¹⁰ <http://labris.org.rs/labris-na-sajmu-ocd-u-beogradu/>

- Dokumentarna drama „Sedam“, bazirana na životnim pričama sedam aktivistkinja za ženska prava iz svih delova sveta izvedena u Narodnoj Skupštini (22. novembar 2013), drama izvedena i na sceni Novosadskog pozorišta 25. novembra, Kulturnog centra Novi Pazar 28. novembra i na sceni Narodnog pozorišta u Nišu 2. decembra 2013;
- LGBT aktivista Slobodan Boban Stojanović, ulazi u rijaliti šou “Veliki brat” i ostaje tri nedelje – polovinu takmičenja (25. mart 2013); U oktobru iste godine, promoviše autobiografiju „Kao da je sve u redu“ u kojoj obrazlaže zbog čega je teško biti otvoreno gej u Srbiji (23. oktobar 2013);
- U deset srednjih škola u Vojvodini kao pilot-projekat uvedeno je „Zdravstveno vaspitanje o reproduktivnom zdravlju“. (septembar 2013 – jun 2014) Predmet sluša 1.200 đaka¹¹
- Zaštitnik građana organizovao obuku za svoje zaposlene u oblasti ljudskih prava sa fokusom na one oblasti koje obrađuju specijalistička odeljenja (rodna ravnopravnost, prava osoba sa invaliditetom, prava nacionalnih manjina, prava lica lišenih slobode, LGBT prava, prava deteta) i resori uprave. Aktivistkinja Labrisa i aktivista organizacije Gejten vodili radionice i žive biblioteke (1. i 14. novembar 2013);
- Tokom 2013. godine, u Institutu za filozofiju i društvenu teoriju u Beogradu, kvir studije, kao alternativan, neformalan oblik obrazovanja, pohađalo oko 90 studenata;
- Profesorka Zorica Mršević objavila brojne naučne radeve iz oblasti LGBT prava:
(Homophobia in Serbia and LGBT Rights, *Southeastern Europe*, Volume 37, Issue 1: 60–87; Zaštita rodne ravnopravnosti, Zaštita prava transseksualnih osoba, Zaštita od rasizma i antiromskih aktivnosti, 63–107; Transpolne osobe u međunarodnim sportskim takmičenjima (Transsexual persons in international sport competitions); Strani pravni život, vol 55, 1: 134-150; Žrtve vršnjačkog nasilja, Temida vol 16, 1: 71-92, Victims of peer violence; Transseksualne osobe i porodica – između diskriminacije i inkluzije, Temida, vol 16, 2: 57-73; Nediskriminativno obrazovanje: utopija, nekstopija, ili realnost, 233-240 Education free of discrimination: utopia, nextopia or reality; Kriminologija uličnih grafita, Criminology of street graffiti 111-124; In meeting the Other – Living Library as a new form of transnational women's literature, 44-45. A0007.; Young Lesbians and Transgender Girls in Serbia, 259-284;

NAJZNAČAJNIJI NEGATIVNI DOGAĐAJI KOJI SU OBELEŽILI 2013. GODINU

- Odlukom MUP-a, parada ponosa zabranjena po četvrti put (27. septembar 2013);
- Prvi osnovni sud u Beogradu odbacio kao neosnovanu tužbu Gej strejt alijanse protiv poslanika Jedinstvene Srbije, Dragana Markovića Palme za diskriminaciju LGBT populacije (08. novembar 2013);
- Premijer Srbije i ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić, davao homofobične izjave pred samu zabranu parade ponosa. Organizacije civilnog društva podnele združenu pritužbu poverenici za zaštitu ravnopravnosti (24. septembar 2013);
- Izdato saopštenje sindikata srpske policije u vezi sa paradom ponosa gde se zahteva odgovornost i ozbiljnost od vrha MUP-a u prvom redu od ministra, Ivice Dačića (25. septembar 2013);

---

¹¹ <http://www.telegraf.rs/vesti/819931-kad-poceti-sa-seksom-seksualno-obrazovanje-prvi-put-u-vojvodjanskim-skolama>

- Drugostepeno krivično veće Apelacionog suda je ukinulo presudu Mladenu Obradoviću, vođi zabranjene organizacije “Otačastveni pokret Obraz”, od 2 godine zatvora zbog nereda na Paradi ponosa 2010; Razlog – bitne povrede odredaba krivičnog postupka (1. februar 2013);
- Portparol “SNP 1389”, Miša Vacić osuđen na godinu dana zatvora uslovno sa rokom praćenja od četiri godine, za širenje diskriminacije, nedozvoljeno držanje oružja i ometanje službenog lica u vršenju dužnosti (12. jul 2013). Organizacije civilnog društva reagovale na ovako nisku kaznu;
- Aktivisti „SNP Naši“ u više gradova na javnim mestima izlepili plakate koji sadrže imena organizacija i medija sa spomenutih „crnih spiskova“ na kojima je velikim i upadljivim crvenim slovima ispisano „strani agenti“ (07. april 2013);
- „SNP Naši“ najavili postavljanje kamera u LGBT centru u Kraljice Natalilje pod izgovorom da su zabrinuti za decu a sa ciljem „priključivanja dokaza o organizovanoj prostituciji kako bi se centar što pre zatvorio“¹² (12. jun 2013);
- „SNP Naši“ uputili dokument „Predlog zakona o zabrani gej prajd propagande na teritoriji Republike Srbije“ Demokratskoj stranci Srbije (DSS) i Vojislavu Koštunici sa zahtevom i molbom da pokrenu proceduru usvajanja ovog zakona kojim će se građani Srbije zaštititi od ovog vida „političko-društvenog nasilja“ (13. jun 2013);
- Napadnut bivši predsednik Gej Strejt alijanse, Boris Milićević (13-14. februar 2013);
- Ulaz u zgradu u kojoj živi LGBT aktivista Slobodan Boban Stojanović izlepljen nalepnicama pretećeg sadržaja i isertan kukastim krstovima (27. oktobar 2013);
- Ponovo napadnut gej momak iz Kuršumlije zbog propusta škole da obezbedi adekvatnu zaštitu; Reagovali Poverenica za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnik građana;
- Mediji izveštavali o napadu đaka na profesora matematike zbog pretpostavke da je gej (08. septembar 2013);
- Napad na dva momka ispred beogradskog kluba „Mistik“ u medijskom izveštavanju takođe označen kao napad koji je motivisan mržnjom zbog istopolne seksualne orijenacije žrtvi (11. novembar 2013);
- Na tribini „Transrodnost i transseksualnost u Srbiji“ koja je organizovana povodom međunarodnog dana sećanja na žrtve transfobije, iznet zastrašujući podatak da je od 2008. godine „Transgender Europe“ dokumentovao 1.374 ubistva trans osoba u 60 zemalja širom sveta. Od ovog broja, 108 žrtava je bilo ispod 20 godina starosti (20. novembar 2013);

---

¹² <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/320611/Nasi-stavljaju-kamere-ispred-LGBT-centra>

PRAVNI DEO

RAD NA SISTEMSKOM POBOLJŠANJU POLOŽAJA LGBT OSOBA U SRBIJI (STRATEŠKA DOKUMENTA, ZAKONI, MIŠLJENJE POVERENICE ZA ZAŠTITU RAVNOPRAVNOSTI)

Kao najznačajniji aspekt sistemskog rada na poboljšanju položaja LGBT osoba u Srbiji, posebno treba istaći rad na strateškom dokumentu koji je započet još 2012. godine a okončan je usvajanjem dokumenta pod nazivom *Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2013. do 2018. godine* (u daljem tekstu: Strategija).

Vlada Republike Srbije usvojila je Strategiju na sednici koja je održana 27. juna 2013. godine.

Cilj ovog strateškog dokumenta je poštovanje ustavnog načela zabrane diskriminacije, prema licu odnosno grupi lica s obzirom na njegovo/njeno lično svojstvo, a posebno zabrane diskriminacije osetljivih društvenih grupa.

Glavni segmenti Strategije bave se unapređenjem položaja devet osetljivih društvenih grupa najviše izloženih diskriminaciji i diskriminatorskom postupanju. Brojna istraživanja i izveštaji nezavisnih državnih organa (Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i Zaštitnika građana), organizacija civilnog društva, Evropske komisije ali i medija, o slučajevima diskriminacije, pokazali su da u Srbiji, u različitim oblastima, diskriminacija postoji. Sa tim u vezi, Kancelarija za ljudska i manjinska prava je, a u skladu sa inicijativom Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i organizacija civilnog društva, pristupila procesu pripreme Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije.

Izradu Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije finansirale su ambasade Velike Britanije i Holandije, Misija OEBS-a u Srbiji i Balkanski fond za demokratiju.

Procesom izrade ovog dokumenta koordinirala je Kancelarija za ljudska i manjinska prava, a u njemu su učestvovali – Radna grupa sačinjena od 9 članova/ca, predstavnika/ca relevantnih ministarstava, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Stalne konferencije gradova i opština, kao i 9 tematskih grupa. Tematske grupe sačinjavale su organizacije civilnog društva a u radnoj grupi za deo koji se odnosi na LGBT osobe, učestvovala je pored drugih organizacija i organizacija Labris. Na čelu svake od tematskih grupa bili su stručnjaci koji su koordinirali njihov rad i dostavljali materijal glavnom ekspertu i Kancelariji za ljudska i manjinska prava. Za deo koji se odnosi na LGBT osobe za koordinaciju rada grupe i dostavljanje materijala bila je zadužena profesorka Zorica Mršević.

Predstavnici/ce organizacija civilnog društva su tokom samog procesa pripreme izneli/e svoja iskustva sa terena sa osobama koje pripadaju osetljivim društvenim grupama, kao i sa neposrednim žrtvama diskriminacije, te su, uvezši u obzir realno stanje ljudskih i manjinskih prava i situaciju na terenu, predložili/e mere čija primena treba da dovede do sprečavanja diskriminacije i unapređenja položaja osoba koje pripadaju osetljivim društvenim grupama.

Inkluzivan pristup omogućen je promocijom Strategije širom Srbije. Održano je jedanaest okruglih stolova u Novom Pazaru, Bujanovcu, Zaječaru, Pirotu, Užicu, Šapcu, Kragujevcu, Zrenjaninu, Nišu, Subotici, Valjevu. Početkom aprila 2013. godine, u Palati Srbija, na konferenciji pod nazivom „Perspektive antidiskrimacione politike u Srbiji“, predstavljen je Nacrt Strategije. Konferencija je bila prilika za razmenu mišljenja i stavova svih zainteresovanih strana jer joj je prisustvovao veliki broj pripadnika/ca relevantnih državnih organa, organizacija civilnog društva, stranih diplomata i međunarodnih organizacija koje se bave zaštitom i unapređenjem ljudskih i manjinskih prava.

Nakon usvajanja Strategije sledi donošenje Akcionog plana za njenu primenu.

Nekoliko LGBT organizacija iz Beograda i Asocijacija Duga iz Šapca učestvovalo je u izradi Akcionog plana. Pored toga što je uzeo učešće u izradi Akcionog plana diskusijom i slanjem komentara, Labris je višegodišnjim projektom preuzeo obavezu praćenja implementacije Startegije i odnosnog akcionog plana. Akcioni plan sadrži konkretnе mere, aktivnosti, nosioce tih aktivnosti, vremenske rokove za njihovu primenu kao i indikatore. U vezi sa Akcionim planom, u decembru 2013. u Kancelariji za ljudska i manjinska prava je održan sastanak članova/ca radne grupe za izradu Strategije. Usvajanje Akcionog plana predviđeno je za 2014. godinu.

STRATEGIJA PREVENCIJE I ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE

Preuzeto sa sajta Kancelarije za ljudska i manjinska prava¹³

Strategija predstavlja usaglašen sistem mera, uslova i instrumenata javne politike koje Republika Srbija treba da sproveđe radi sprečavanja odnosno smanjenja svih oblika i posebnih slučajeva diskriminacije posebno prema određenim licima tj. grupi lica s obzirom na njihovo lično svojstvo. Strategija daje jasan odgovor na koji način će osetljive društvene grupe biti dodatno zaštićene, na koji način će se obezbediti načelo jednakosti i u kom pravcu treba „delovati“ u cilju daljih zakonodavnih reformi.

O neophodnosti donošenja ovog strateškog dokumenata kao i akcionog plana, govori i Izveštaj Evropske komisije o napretku Republike Srbije za 2010. godinu, kao i mišljenje Evropske komisije o zahtevu Republike Srbije za članstvo u Evropskoj uniji, koji je usvojen 12. oktobra 2011. godine. Prema mišljenju Komisije, poglavljje 23 – pravosuđe i osnovna prava i 24 – pravda, sloboda i bezbednost, posebno su teška za uskladivanje sa standardima Evropske unije, pa će dobiti poseban značaj u pregovorima i biće otvorena na početku a zatvorena na samom kraju. Pregovori po pravilu traju više od pet godina i time će biti omogućeno da kandidati za članstvo do prijema u što većoj meri primene evropske standarde. Ovaj stav postaje naročito važan od kako je 1. marta 2012. godine Srbija konačno i postala kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, te se od naše zemlje očekuje uskladivanje nacionalnog zakonodavstva sa standardima ili propisima Evropske unije kao i njihovo puno sprovođenje.

Još jedan od razloga za donošenje Strategije jeste taj što je u segmentu osnovnih prava, Komisija konstatovala da je pravni i institucionalni okvir dobar, ali da je primena propisa nezadovoljavajuća. Komisija je takođe konstatovala da su u Republici Srbiji diskriminaciji izloženi Romi, žene, osobe sa invaliditetom i LGBT osobe pri čemu je ocenjeno da je takva praksa zabranjena Ustavom i zakonima, ali da su potrebni bolji mehanizmi kontrole.

Strategijom je obuhvaćeno devet osetljivih društvenih grupa najviše izloženih diskriminaciji i diskriminatorskom postupanju u koje spadaju: žene, deca, LGBT osobe, osobe sa invaliditetom, starije osobe, nacionalne manjine, izbeglice, interno raseljena lica i druge ugrožene migrantske grupe, osobe čije zdravstveno stanje može biti osnov diskriminacije i pripadnici malih verskih zajednica i verskih grupa.

Zadatak Strategije i Akcionog plana jeste definisanje ciljeva, mera i aktivnosti koje će obezbediti smanjenje broja slučajeva kršenja ustavnog i zakonskog načela zabrane diskriminacije, naročito usmerenih prema ranjivim društvenim grupama kroz:

¹³ Preuzeto sa: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/ljudska-prava/strategije>

- 1) zakonodavne i regulatorne reforme koje će obezbediti usaglašavanje pravnog okvira Republike Srbije u oblasti zabrane diskriminacije, sa međunarodnim dokumentima koje su uvojile UN, Savet Evrope i EU a naročito onih dokumenata koje je Republika Srbija ratifikovala i koji su za nju pravno obavezujući;
- 2) dosledno sprovođenje i primena postojećeg zakonskog i regulatornog okvira koji se odnosi na sprečavanje kršenja zabrane diskriminacije;
- 3) sprečavanje diskriminatorskih praksi u određenim oblastima prema licu/grupi lica s obzirom na njegovo/njihovo lično svojstvo, naročito prema pripadnicima osetljivih društvenih grupa;
- 4) stvaranje bezbednog okruženja za pripadnike osetljivih društvenih grupa i unapređenje stepena tolerancije prema njima;
- 5) obezbeđivanje da sva lica, bez obzira na lično svojstvo jednako uživaju Ustavom garantovana ljudska prava, bez diskriminacije i u skladu sa načelom jednakosti i jednakih prava i obaveza;
- 6) iskorenjivanje odnosno suzbijanje govora mržnje i akata fizičkog i psihičkog nasilja i uništavanja imovine lica / grupi lica s obzirom na njihovo lično svojstvo i privođenje pravdi učinilaca takvih akata i radnji;
- 7) jačanje pozicije, uticaja i obzebeđivanje pune institucionalne nezavisnosti nezavisnih tela u čijoj je nadležnosti sprečavanje i utvrđivanje kršenja zabrane diskriminacije (Poverenice za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnika građana, Pokrajinskog ombudsmana i zaštitnika građana jedinica lokalne samouprave) i obezbeđivanje punog poštovanja njihovih preporuka i drugih dokumenta od strane državnih organa/pojedinaca kojima su one upućene;
- 8) utvrđivanje smernica za borbu protiv diskriminacije u jedinicama lokalne samouprave i javno zagovaranje neophodnosti sprečavanja diskriminacije i promovisanje kulture tolerancije.

Sadržaj Strategije obuhvata:

Analizu pravnog okvira

Strategija je za svaku kategoriju lica uključila analizu međunarodnih dokumenata koje je Srbija ratifikovala kao i analizu nacionalnog pravnog okvira sa osrvtom na one zakone i direktive koji su relevantni za određenu osetljivu društvenu grupu. Tako se za kategoriju LGBT osoba između ostalog помиње i Унверзална декларација о правима човека (1948), UN Дžогдžакарта принципи (2007), Пovelja Европске уније о лудским правима која забранjuje сваку дискриминацију засновану на ма ком основу, као што су пол, раса, боја, етничко или друштвено порекло, генетска карактеристика, језик, вероисповест или уверење, политичко или ма које друго мишљење, пripadnost nacionalnoj manjini, власништво, rođenje, invaliditet, godine ili seksualna orientacija, Direktiva kojima se забранjuje neposredna ili posredna diskriminacija na основу rasnog ili etničkog porekla, вероисповести ili uverenja, invaliditeta, godina ili seksualne orientacije, Rezolucija о homofobiji u Evropi (2006) i sl. Pomenuta je и Задједничка изјава о заустављању аката насилja и сличних видова kršenja ljudskih prava, zasnovanih na seksualnoj

orientaciji i rodnom identitetu, koju je Savetu za ljudska prava Ujedinjenih nacija, dostavila Republika Kolumbija u ime 85 država članica Ujedinjenih Nacija.

Od domaćih normi koje su relevantne pomenuti su: Ustav Republike Srbije (2006)¹⁴, Zakon o zabrani diskriminacije (2009)¹⁵, Zakon o radiodifuziji (2009)¹⁶, Zakon o visokom obrazovanju (2013)¹⁷, Zakon o javnom informisanju (2011)¹⁸, Zakon o radu (2009)¹⁹, Zakon o mladima (2011)²⁰, Zakon o socijalnoj zaštiti (2011)²¹, Zakon o oglašavanju (2005)²².

Opis stanja

U delu koji se odnosi na LGBT osobe, analiziran je položaj LGBT osoba u Srbiji uz navođenje izveštaja Beogradskog centra za ljudska prava (više godina unazad), Gej Strejt alijanse (2009,2010) i Labrisa – organizacije za lezbejska ljudska prava (2009, 2010, 2011). Takođe, navedeni su rezultati istraživanja javnog mnenja koje su ove organizacije sprovele, a koji ukazuju na procenat homofobije i društvene distance prema LGBT osobama.

Opšti cilj

U delu koji se odnosi na LGBT osobe kao opšti cilj između ostalog je postavljeno: Usklađivanje pravnog okvira Srbije sa međunarodnim standardima; sprečavanje kršenja zabrane diskriminacije; donošenje strateških dokumenata; ukidanje ili smanjenje diskriminatornih praksi u različitim oblastima; promena javnih politika koje mogu biti izvor diskriminacije; institucionalna zaštita od javnog i privatnog nasilja; promena tradicionalno negativnog stereotipa o LGBT osobama; sprečavanje i kažnjavanje govora mržnje i fizičkih napada na LGBT osobe; unapredavanje društvenog položaja i regulisanje porodičnog života.

Mere

- 1) Harmonizovati postojeći pravni okvir sa standardima sprečavanja diskriminacije LGBT osoba sadržanim u Ugovorima i direktivama Evropske unije i drugim međunarodnim dokumentima;
- 2) Obezbediti puno ostvarivanje prava na mirno okupljanje u otvorenom i zatvorenom prostoru LGBT osobama , kroz obezbeđenje mehanizama zaštite učesnika takvih okupljanja i preventivno delovati u pravcu identifikovanja potencijalnih bezbednosnih pretnji i njihovog otklanjanja;
- 3) U kreiranju budućih i izmeni postojećih zakona koji u sebi sadrže antidiskriminacione odredbe, treba utvrditi da se kao jedno od ličnih svojstava obavezno „prepozna“ seksualna orientacija i rodni identitet;
- 4) Unaprediti položaj transpolnih osoba kroz izmene i dopune većeg broja zakona i propisati efikasne procedure u vezi sa promenom imena i pola transpolnih osoba ili ih regulisati posebnim zakonom, ili sva pitanja pravnog statusa transrodnih (uključujući i transpolne osobe)

¹⁴ Ustav Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 11/2006)

¹⁵ Zakon o zabrani diskriminacije ("Sl. glasnik RS", br. 22/2009)

¹⁶ Zakon o radiodifuziji ("Službeni glasnik RS", br. 42/2002, 97/2004, 76/2005 i dr. zakon, 62/2006, 85/2006, 86/2006 – ispravke i 41/2009)

¹⁷ Zakon o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik RS", br. 89/2013)

¹⁸ Zakon o javnom informisanju ("Sl. glasnik RS", br. 43/2003, 61/2005, 71/2009, 89/2010)

¹⁹ Zakon o radu ("Sl.glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013)

²⁰ Zakon o mladima ("Službeni glasnik RS", br. 50/2011)

²¹ Zakon o socijalnoj zaštiti ("Sl. glasnik RS", br. 24/2011)

²² Zakon o oglašavanju ("Sl. glasnik RS", br. 79/2005)

regulisati posebnim zakonom (uz uvažavanje prinicpa pravnog kontinuiteta i identiteta, prava i dužnosti transpolne osobe i relevantnosti novostečenog pola;

- 5) Nastaviti kontinuirano praćenje sadržaja udžbenika i drugog nastavnog dopunskog materijala za osnovne i srednje škole i univerzitete , radi eliminacije mogućih diskriminativnih sadržaja koji se odnose na seksualnu orijentaciju i rodni identitet;
- 6) Suzbijati diskriminarske prakse prema LGBT osobama u svim oblastima, naročito analizom konkretnih slučajeva diskriminacije LGBT osoba sa kojima se suočavaju Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnik građana i Pokrajinski ombudsman, radi otklanjanja uzroka i posledica njihovog nastanka;
- 7) Obezbediti obuku i sistemsku edukaciju državnih službenika i zaposlenih u javnom sektoru za primenu antidiskriminacionih propisa o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu i za dodatno senzibilisanje u radu sa LGBT osobama (u obrazovanju , zdravstvu ,policiji i drugim oblastima);
- 8) Razmotriti moguće izmene u oblasti porodičnog i naslednog prava, kojim bi istopolnim partnerima bilo priznato pravo na registrovano partnerstvo/građansku zajednicu i regulisalo pravo na zakonsko nasleđivanje;
- 9) Obezbediti privremeno zbrinjavanje LGBT osoba koje su zbog osude okoline usled svog ličnog svojstva odbačeni od porodice i okruženja;
- 10) Sprečiti širenje, promovisanje i podsticanja mržnje i druge netrpeljivosti prema LGBT osobama, bilo da su učinjeni na javnim skupovima, putem medija i interneta, kroz grafite mržnje i na druge načine;
- 11) Afirmisati kulturu tolerancije kod širokog kruga građana prema LGBT osobama i unaprediti dijalog između civilnog društva i državnih organa u pravcu poboljšanja položaja LGBT osoba i postizanja ravnopravnosti u skladu sa standradima utvrđnjnim postojećim pravnim okvirom;
- 12) Podsticati i afirmisati LGBT kulturu i druge aktivnosti koje osnažuju LGBT zajednicu, njenu pozitivnu vidljivost i društvenu inkluziju.

Kao posebni ciljevi Strategijom su obuhvaćeni:

Sloboda mirnog okupljanja, sloboda izražavanja i politička i društvena participacija LGBT osoba – Omogućavanje održavanja javnih manifestacija u skladu sa pozitivnim propisima, uz osiguranu bezbednost učesnika pre, za vreme i posle samog događaja. Preduzimanje mera preventivnih i zaštitnih mera radi postizanja bezbednosti učesnika mirnih javnih skupova od bilo kakvih pokušaja nezakonitog ometanja ili sprečavanja efektivnog uživanja njihovog prava na slobodu izražavanja i mirno okupljanje; preventivno delovanje radi sprečavanja svakog pokušaja pretnje, napada ili onemogućavanja organizovanja takvih javnih skupova; edukacija o pravima LGBT osoba; obezbeđenje nediskriminativnih uslova za političku participaciju LGBT osoba u političkim partijama, predstavničkim telima, bezbednosnim institucijama, nezavisnim institucijama za ljudska prava kao i lokalnim samoupravama.

Privredni i porodični život – Gde se navodi kao potrebno – razmatranje izmena i dopuna postojećeg zakonskog okvira u oblasti porodičnog i naslednog prava, kojim bi zakonski bili regulisani partnerski odnosi između LGBT osoba, a kojim bi istopolnim partnerima bilo priznato pravo na registrovano partnerstvo/građansku zajednicu i shodno tome, obezbeđeno i pravo na zakonsko nasleđivanje, kao i druga uzajamna prava i dužnosti. Dalje se navodi da je potrebno omogućiti regulisanje procesa prilagođavanja pola na način koji omogućava i obezbeđuje što lakši i pristupačniji neophodni medicinski tretman i legalno priznanje stečenog pola.

Seksualna orijentacija i rodni identitet tretiraju se kao i drugi poverljivi podaci o ličnosti.

Rad i zapošljavanje – Gde se podrazumeva nediskriminativno zaposlenje i rad kod državnog poslodavca i u privatnom sektoru, efektivna zaštita od diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, prilikom zaposlenja i zanimanja u javnom i privatnom sektoru, upotreba nediskriminatornog jezika i ponašanja prema osobama zbog stvarne ili pretpostavljene istopolne seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Poverljivost i zaštita podataka o rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji u radu i prilikom zaposlenja.

Omogućiti edukacije neposredno u radnim ambijentima kojim bi se pomoglo da poslodavci shvate potrebu i načine zaštite LGBT populacije.

Obrazovanje – U ovom delu se navodi da je potrebno obezbediti da se pravo na obrazovanje može efektivno uživati bez diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta. Posebno obezbediti zaštitu prava dece i mlađih na obrazovanje u bezbednom ambijentu, bez nasilja, maltretiranja, društvenog isključivanja ili drugih oblika diskriminatornog ili degradirajućeg tretmana koje bi bilo zasnovano na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu.

Potrebno je promovisanje zajedničke tolerancije i poštovanja bez obzira na različitost i obezbediti objektivne informacije u pogledu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u školskim programima i udžbeničkom materijalu. Potrebno je pružiti podršku i pomoći u nastavi LGBT učenicima i studentima i nastavnom kadru (u slučaju maltretiranja, otpuštanja i sl.)

Zdravlje i zdravstvena zaštita – Podizanje nivoa informisanosti i svesti ljudi, institucija, omladine, medija i drugih o tome da homoseksualnost nije zarazna bolest već manjinski varijetet ljudske seksualnosti. Potrebno je aktivno delovati u odnosu na diskriminatorne i protivzakonite prakse da se homoseksualnost i transrodnost tretiraju kao zdravstveni problem. Sprečavati pojave diskriminatorskih praksi koje mogu da dovedu do diskriminacije u oblasti zdravstvene zaštite usled seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Obezbediti transrodnim osobama efektivan pristup službama prilagođavanja pola, uključujući psihološke, endokrinološke i hirurške stručnosti.

Socijalna zaštita – Akreditovati programe za edukaciju osoblja angažovanog u oblasti socijalne zaštite u cilju povećanja kvaliteta usluga pruženih LGBT osobama. Standardizovati socijalnu uslugu, koja će biti u skladu sa potrebama LGBT populacije i članova njihovih porodica, posebno radi sprečavanja njihovog beskućništva. Preduzeti posebne mere iz oblasti socijalnog staranja u pogledu LGBT omladine, njihove zaštite od porodičnog nasilja.

Sport, stanovanje i ukrštena diskriminacija – Potrebne su zakonske odredbe protiv diskriminacije i odstranjivanja LGBT sportista iz sportova svih nivoa, jer postojećim zakonskim odredbama sportisti nisu adekvatno zaštićeni od diskriminacije. Obezbediti da sve sportske aktivnosti i objekti budu pristupačni bez diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Omogućiti nediskriminativno korišćenje stanova od strane LGBT osoba kao i mogućnost nediskriminativne pravne sukcesije imovinskih prava bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Sprečiti diskriminaciju LGBT osoba po više osnova.²³

²³ <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/ljudska-prava/strategije>

NOVI ZAKON KOJI EKSPLICITNO ZABRANJUJE DISKRIMINACIJU PO OSNOVU SEKSUALNE ORIJENTACIJE

U junu 2013. godine usvojen je Zakon o obrazovanju odraslih koji propisuje jednake mogućnosti kao jedan od principa ovog oblika obrazovanja²⁴.

Član 3 Zakona, princip jednakih mogućnosti definiše kao *uključivanje i sticanje obrazovanja bez obzira na godine života, pol, teškoće i smetnje u razvoju, invaliditet, rasnu, nacionalnu, socijalnu, kulturnu, etničku i versku pripadnost, jezik, seksualnu orijentaciju, mesto boravka, materijalno ili zdravstveno stanje i druga lična svojstva.*

Usvajanjem ovog zakona, pravni okvir Srbije postao je bogatiji za još jedan zakon koji eksplisitno navodi seksualnu orijentaciju kao osnov po kome je diskriminacija zabranjena.

MIŠLJENJE POVERENICE KOJE SISTEMSKI OTKLANJA PREPREKU OKO IZDAVANJA UVERENJA O SLOBODNOM BRAČNOM STANJU ZA OSOBE KOJE ŽELE DA SKLOPE ISTOPOLNO PARTNERSTVO ILI BRAK VAN SRBIJE

Tokom 2013. godine, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti reagovala je na pritužbe protiv službi matičara četiri beogradske opštine koje je podnela organizacija Labris a koje se tiču dobijanja uverenja o slobodnom bračnom stanju neophodnog za naše državljanke/ke koji žele da sklope brak/partnerstvo sa osobom istog pola van Srbije.

Veoma sadržajno mišljenje Poverenice za zaštitu ravnopravnosti doprineće uspostavljanju dobre prakse za buduća izdavanja ovih uverenja, bez diskriminacije a u skladu sa važećim pravnim sistemom.

Naime, tokom prethodnih godina, LGBT organizacijama u Srbiji se obratilo nekoliko istopolno orijentisanih osoba koje su želele da dobiju uverenje da su slobodnog bračnog statusa kako bi sa svojim partnerom/kom mogli da sklope brak/registrovano partnerstvo/građansku zajednicu u nekoj drugoj zemlji koja takvu pravnu mogućnost pruža.

Labris je sproveo situaciona testiranja (dobrovoljno izlaganje diskriminaciji kako bi se ustanovila eventualna diskriminatorska praksa) svih 17 beogradskih opština kako bi se utvrdilo da li ima i na koji način postoji diskriminacija kada je u pitanju izdavanje ovog uverenja. Rezultat testiranja je pokazao da su četiri beogradske opštine i to Vračar, Stari Grad, Palilula i Barajevo, odbile da izdaju uverenje za lezbejke i gej muškarce koji žele da sklope istopolni brak/partnerstvo/građansku zajednicu van Srbije.

U mišljenju se poverenica pozvala da uverenje koje se izdaje mora da sadrži samo podatke koji su upisani u matičnu knjigu, odnosno činjenice o ličnom stanju građana koje proizlaze iz podataka upisanih u matičnu knjigu do vremena izdavanja uverenja što je zakonski uklonilo prepreku za svako naredno izdavanje ovog uverenja istopolno orijentisanim osobama;

²⁴ Zakon o obrazovanju odraslih („Sl.glasnik RS“, br.55/2013)

Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koju je podnela organizacija Labris protiv Sekretarijata za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vođenje matičnih knjiga i izborna prava opštine, zbog diskriminacije na osnovu seksualne orientacije.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti sprovela je postupak u cilju utvrđivanja pravno relevantnih činjenica i okolnosti, a u skladu sa čl. 35. st. 4. i čl. 37. st. 2. Zakona o zabrani diskriminacije.

Utvrđeno je da je pored dokumentacije osobe koja traži uverenje o slobodnom bračnom stanju, potrebno dostaviti fotokopiju pasoša ili izvod iz matične knjige rođenih na internacionalnom obrascu za budućeg supružnika. U napomeni pri dnu strane je navedeno: „Uverenje se izdaje po mestu upisa u matičnu knjigu rođenih ili po mestu prebivališta uz overenu izjavu da ne postoje smetnje za zaključenje braka“.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, prilikom odlučivanja u ovom predmetu, imala je u vidu navode iz pritužbe i izjašnjenja, dokaze koji su dostavljeni, kao i relevantne pravne propise u oblasti zaštite od diskriminacije.

Prema tački 115. Uputstva o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga uverenje koje se izdaje mora da sadrži samo podatke koji su upisani u matičnu knjigu, odnosno činjenice o ličnom stanju građana koje proizlaze iz podataka upisanih u matičnu knjigu do vremena izdavanja uverenja.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti konstatiše da je u konkretnom slučaju potrebno utvrditi da li je Sekretariat za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vođenje matičnih knjiga i izborna prava, izvršio akt diskriminacije na osnovu seksualne orientacije odbijanjem da izda zahtev za izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju testerki koja je navela da je istopolno seksualno orientisana i da želi da sklopi istopolni brak van Srbije.

Međutim evidentno je da je reč o pogrešnom tumačenju zakonskih propisa. Naime, potrebno je, pre svega, imati u vidu samu svrhu uverenja o slobodnom bračnom stanju – ova javna isprava služi kao dokaz kojim se potvrđuje da je konkretna osoba, u skladu sa nacionalnim propisima, slobodnog bračnog stanja, a ovaj podatak se utvrđuje na osnovu podataka sadržanih u matičnim knjigama, saglasno čl. 80. st. 1. Zakona o matičnim knjigama.²⁵

Osoba koja želi da zaključi brak u inostranstvu, u skladu sa stranim propisima, može tražiti uverenje o slobodnom bračnom stanju, i to bez navođenja da li namerava da sklopi heteroseksualni ili istopolni brak, a organ nadležan za poslove vođenja matičnih knjiga dužan je da izda ovo uverenje ako utvrdi da je konkretna osoba slobodnog bračnog stanja. Iako su tačna tvrđenja matičarke da istopolni brak ne bi bio priznat u Republici Srbiji, s obzirom da je Ustavom Republike Srbije i Porodičnim zakonom propisano da se brak zaključuje na osnovu slobodno datog pristanka muškarca i žene, odnosno, da je brak lica istog pola ništavan, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti ukazuje da je, u konkretnom slučaju, ova činjenica irelevantna. Razlog tome leži u činjenici da se testerka, kao stranka, obratila nadležnoj službi radi izdavanja uverenja o slobodnom bračnom stanju, a ne za davanje informacije o mogućnosti priznavanja istopolnog braka zaključenog u inostranstvu. S druge strane, okolnost da istopolni brak koji bi eventualno bio sklopljen u inostranstvu, prema domaćim propisima, ne bi bio priznat u Republici Srbiji, ne može biti opravdanje da se domaćim državljanima uskraćuje izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju. Naime, iako je propisima Republike Srbije zabranjeno da se pred nadležnim domaćim organima sklapaju istopolni brakovi, ovim propisima domaćim državljanima nije zabranjeno da u inostranstvu sklapaju istopolne brakove. Saglasno tome, ne postoji objektivno opravdanje da nadlažni državni organ na bilo koji način uskrati izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju osobi koja želi da zaključi istopolni brak ili neki drugi oblik registrovane istopolne zajednice u inostranstvu, u skladu sa propisima koji važe u konkretnoj stranoj državi, bez obzira što, prema važećem domaćem zakonodavstvu, (još uvek) ne postoje uslovi za priznanje istopolnog braka, odnosno registrovane istopolne zajednice u Republici Srbiji.

²⁵ Zakon o matičnim knjigama (“Sl. glasnik RS”, br.20/2009)

Pri tome je potrebno imati u vidu da svako ko je upisan u matičnu knjigu rođenih ima pravo na izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju, ukoliko se u takvom stanju nalazi, uz plaćanje propisane takse, bez obzira na razlog zbog kojeg mu je uverenje potrebno.

U toku postupka utvrđeno je da je matičarka odbila da testerki da obrazac zahteva kada je saznala da testerka želi da zaključi brak sa osobom istog pola u inostranstvu, što svakako ne bi učinila da je uverenje o slobodnom bračnom stanju tražila osoba koja želi da sklopi heteroseksualni brak u inostranstvu. Takvo postupanje diskriminiše osobe koje žele da zasnuju istopolni brak ili registrovano partnerstvo u državama koje poznaju ovaj oblik zajedništva, u odnosu na osobe koje žele da zaključe heteroseksualni brak u inostranstvu, i to na osnovu njihovog ličnog svojstva - seksualne orijentacije.

Preporuka

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, u skladu sa čl. 33. tač. 1. Zakona o zabrani diskriminacije, preporučuje Sekretarijatu za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vođenje matičnih knjiga i izborna prava da:

- Preduzme sve potrebne mere kojima će obezbititi izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju svim osobama koje zatraže uverenje i ispunjavaju uslove za izdavanje uverenja, bez obzira na razlog zbog kojeg je uverenje zatraženo.
- Da ukloni sa svoje internet prezentacije obaveštenje da je za izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju potrebno dostaviti fotokopiju pasoša ili izvod iz matične knjige rođenih na internacionalnom obrascu za budućeg supružnika, kao i napomenu u kojoj je navedeno da je potrebno priložiti overenu izjavu da ne postoje smetnje za zaključenje braka.
- Da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, postupa u skladu sa antidiskriminacionim propisima.
- Sekretarijat za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vođenje matičnih knjiga i izborna prava opštine obavestiće Poverenicu za zaštitu ravnopravnosti, u roku 30 dana od dana prijema mišljenja sa preporukom, o preduzetim merama u cilju postupanja po preporuci.
- Saglasno čl. 40. Zakona o zabrani diskriminacije, ukoliko Sekretarijat za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vođenje matičnih knjiga i izborna prava ne postupi po preporuci u roku od 30 dana, biće doneto rešenje o izricanju mere opomene, protiv kojeg nije dopuštena žalba, a za slučaj da ovo rešenje ne sproveđe, Poverenica za zaštitu ravnopravnosti može o tome obavestiti javnost preko sredstava javnog informisanja i na drugi pogodan način.

SUDSKE PRESUDE

I pored toga što se činilo da će sud utvrditi diskriminaciju LGBT osoba u otvorenom govoru mržnje narodnog poslanika i predsednika Jedinstvene Srbije, Dragana Markovića Palme, Prvi osnovni sud u Beogradu je, u ponovljenom postupku po tužbi GSA protiv Markovića u novembru 2013. doneo novu prvostepenu presudu kojom se tužba GSA, za diskriminaciju LGBT populacije, odbacuje kao neosnovana. U obrazloženju se, između ostalog, kaže da po oceni suda, izjava Dragana Markovića Palme „sadrži obeležja diskriminatornog ponašanja, ali ne u obimu koji je potreban da se navedena izjava i

zvanično, od strane suda, utvrди kao akt diskriminacije“.²⁶

Na ovu prvostepenu odluku uložena je žalba Apelacionom sudu u Beogradu. Pravna služba GSA je protiv Dragana Markovića Palme u avgustu 2011. godine podnela tužbu na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije jer je drugačija seksualna orijentacija s njegove strane prikazana kao bolest i kao nešto nenormalno i to putem javnih glasila, tj. zbog njegove izjave date medijima 15. avgusta 2011. godine. Marković je tada izjavio: „Stav Jedinstvene Srbije i moj lični stav je – mi smo protiv svakog skupa gde homoseksualci demonstriraju ulicama Beograda i žele da prikažu nešto što je bolest da je normalno“. Prvi osnovni sud je usvojio tužbu GSA u novembru 2011. i doneo prvostepenu presudu kojom je utvrdio da je Marković izvršio težak oblik diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije a na osnovu članova 11, 12, 13 i 21 Zakona o zabrani diskriminacije i zabranio mu ponavljanje izvršene diskriminacije. Međutim, Apelacioni sud u Beogradu je u septembru 2012. ukinuo prvostepenu presudu po žalbi Markovićevog punomoćnika zbog povrede odredaba parničnog postupka te je predmet vraćen na ponovno suđenje. Nakon jednog odloženog i dva održana ročišta, sud je doneo novu, gore spomenutu, prvostepenu presudu koja se nažalost, u potpunosti razlikuje od prvobitne (prvostepene) presude.

Međutim početkom 2013. godine doneta je i prva pravosnažna presuda u Srbiji po osnovu Zakona o zabrani diskriminacije a koja se tiče diskriminacije izvršene na radnom mestu zbog drugačije seksualne orijentacije. Pravnoj službi Gej strejt alijanse dostavljena je pravosnažna presuda Apelacionog suda Novom Sadu kojom je utvrđeno diskriminatorno ponašanje i težak oblik diskriminacije protiv M.A. od strane njegovog kolege D. K. Diskriminacija je vršena nekoliko meseci u kontinuitetu na radnom mestu u privatnoj firmi u Vršcu gde su obojica bili zaposleni. Spor je vođen od aprila 2011. godine. Pravosnažnom presudom Apelacionog suda je D.K. naloženo da oštećenom M.A. isplati 180 hiljada dinara za pretrpljene duševne bolove zbog povreda prava ličnosti, ugleda i časti, kao i da Pravnoj službi GSA nadoknadi sudske troškove u iznosu od 99 hiljada dinara. M. A. se naime u martu 2011. godine obratio pravnoj službi GSA i opisao način na koji ga je njegov kolega D. K. u dužem vremenskom periodu vređao i pretio i naglasio da je sve započelo kada mu je D. K. oduzeo telefon i na osnovu SMS poruka saznao za njegovu seksualnu orijentaciju. Nakon toga osuđeni D. K. je počeo da vreda M. A. i da preti čak i fizičkim nasiljem što je Apelacioni sud ocenio kao diskriminatorno postupanje i težak oblik diskriminacije. Ova presuda je doneta po osnovu članova 12, 13 i 21 Zakona o zabrani diskriminacije, a Apelacioni sud se u obrazloženju poziva i na kršenje članova 21, 23 i 25 Ustava Srbije koji zabranjuju diskriminaciju po bilo kom osnovu i garantuju pravo na ljudsko dostojanstvo i psihički integritet.

U aprilu 2013. godine, Ustavni sud Srbije je doneo odluku kojom je zaključeno da je Republika Srbija zabranom parade ponosa 2011. godine, povredila Ustavom garantovana prava na pravno sredstvo (iz člana 36. Ustava) i sudsku zaštitu (iz člana 22. Ustava) a posledično i pravo na slobodu okupljanja (iz člana 54. Ustava).²⁷

Ustavni sud je odlučujući o ustavnoj žalbi povodom zabrane parade ponosa 2011. odbacio kao ustavnopravno neutemeljen deo koji se odnosi na povredu člana 21. Ustava, tj. da je prilikom zabrane izvršena diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije i ocenio da je nadležni organ zabranio sve javne skupove i skupove u pokretu prijavljene za isti ili prethodni dan. Takođe, USS kaže da je MUP postupao u skladu sa važećim Zakonom o okupljanju kada je zabranio skup dva dana pre njegovog održavanja, međutim, sama nemogućnost organizatora Prajda da zbog tog istog Zakona delotvornim pravnim sredstvom u kome će im biti pružena sudska zaštita zatraže preispitivanje ove odluke, predstavlja povredu prava na sudsku zaštitu i pravno sredstvo.

²⁶ <http://gsa.org.rs/2013/11/preinacena-presuda-draganu-markovicu-palmi/>

²⁷ <http://www.ustavni.sud.rs/Storage/Global/Documents/Misc/Uz-5284-2011.pdf>

Pored toga što je našao da je Ministarstvo unutrašnjih poslova zabranom Parade ponosa prekršilo Ustav, Ustavni sud Srbije se u svojoj odluci pozvao i na praksu Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima zabrane Prajda u drugim zemljama. Podnosiocu predstavke, udruženju Parada ponosa Beograd, Sud je dosudio i 500 EUR na ime nematerijalne štete.

Ovo je druga odluka Ustavnog suda o zabrani Parade ponosa. U svojoj odluci iz decembra 2011. godine Ustavni sud našao je da je zabrana Parade ponosa 2009. godine takođe bila protivustavna i u odluci je konstatovano da je rešenjem Ministarstva unutrašnjih poslova kojim se organizatorima nalagala promena mesta održavanja Parade 2009. prekršen član 54. Ustava Srbije. Organizacioni odbor Beograd Prajda 2011. je podneo sličnu ustavnu žalbu i posle zabrane Prajda 2012, a postupci pred Evropskim sudom za ljudska prava za sve ove zabrane su u toku.

Zabranom parade ponosa 2013. godine propuštena je prilika da se odluke Ustavnog suda Srbije afirmišu.

PARADA PONOSA

Samo nekoliko sati pre isteka zakonskog roka, Biro za koordinaciju bezbednostnih službi doneo je odluku da se zabranjuje parada ponosa u Beogradu kao i svi drugi skupovi zakazani za subotu, 28. septembar 2013. Sednica, koju je zakazao šef Biroa, Aleksandar Vučić, trajala je nekoliko sati a njoj su prisustvovali šefovi svih službi bezbednosti, predstavnici tužilaštva, kao i premijer Ivica Dačić. Biro za koordinaciju bezbednostnih službi koji je odlučio o zabrani činio je u prošrenom sastavu 12 članova: Rodoljub Milović – načelnik UKP-a, Veselin Milić – šef beogradske policije, Milorad Veljović – direktor policije, Dragan Marković – zamenik direkтора BIA, Milorad Simić – savetnik predsednika Srbije Tomislava Nikolića, Ivica Tončev – savetnik premijera Srbije, Svetko Kovač – šef VBA, Dragan Vladisavljević – šef VOA, Zagorka Dolovac – republički javni tužilac, Miljko Radisavljević – specijalni tužilac za organizvani kriminal, Nikola Selaković – ministar pravde i Aleksandar Vučić – prvi potpredsednik vlade i šef Biroa.²⁸

Tokom trajanja sastanka pojavile su se nezvanične informacije da je navodno na početku sastanka šest članova Biroa bilo za održavanje, a šest protiv održavanja parade ponosa ali je na kraju ipak saopšteno da je odluku o zabrani svih skupova za subotu, 28. septembar 2013. godine, Biro doneo jednoglasno.

Odluku o održavanju parade ponosa čekala je i policija, a u tom iščekivanju odluke u centru Beograda bile su raspoređene jake policijske snage. Prema nezvaničnim procenama paradu ponosa je trebalo da obezbeđuje 6.500 policajaca.

U klimi sistemskog kršenja Ustava i zakona o okupljanju građana neophodno je podsetiti se niza izjava i dela koje su dolazile od samog vrha. Prvo je premijer Dačić izjavio da je „homoseksualnost nenormalna i neprirodna i da nije normalno što neko planira prajd“. Zatim je patrijarh Irinej izjavio „čega se pametni stide, budale se ponose“. Ove reči ohrabrike su agresivne grupacije koje ne prihvataju nikakav koncept ljudskih i manjinskih prava, da krenu u obračun sa neistomišljenicima. Nebojša Bakarec, potpredsednik izvršnog odbora Demokratske stranke Srbije upao je i pocepaо plakate u Ustanovi kulture „Parabrod“ tokom seminara o LGBT pravima za srednjoškolce koji je organizovala Omladinska grupa Helsinskog odbora za ljudska prava u Srbiji. Istovremeno, Dragan Marković Palma ponovljao je govor mržnje prema LGBT osobama.

Haos i konfuzija koja je vladala pred zabranjenu paradu ponosa oličena je u otvorenom pismu generalnog sekretara sindikata srpske policije, g. Lazara Ranitovića u kome se poziva na zdrav razum i odgovornost,

²⁸ http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=09&dd=27&nav_category=12&nav_id=758688

a izbegavanje „estradizacije i egzibicionizma“. Ranitović poziva političare da se ponašaju kao „rukovodioci a ne kao zvezde rijalitija“ podsećajući da je „policajac u Srbiji bos, polugo, pocepan i u dugovima do guše, slabo opremljen još slabije pravno zaštićen od države koju predstavlja i brani“.

U otvorenom pismo se između ostalog poziva na odgovornost vrha vlasti:

Vi ste gospodo veoma mudro odlučili da je održavanje parade ponosa u interesu države, a odmah posle toga hrabro objavili da u toj manifestaciji nećete učestvovati. Zato gotovo nestvarno zvuče reči premijera/ministra unutrašnjih poslova ponovljene nekoliko puta samo dva dana pred održavanje parade da gejevi nisu normalni“. Potencijalno veliki problem bi mogle biti ove njegove reči izgovorene tik pred održavanje te parade, jer bi ih neko mogao protumačiti, ne samo kao direktni poziv, već i kao dozvolu „sa najvišeg mesta“ za obračun pa i fizički sa „nenormalnim [...]“

Umesto da kolegama olakša posao, on ga otežava, umesto da smiruje situaciju on dodatno potpiruje. U šta to premijeru/ministre gurate svoje kolege, dok vi pobedonosno utekoste [...]

Premijer/ministar unutrašnjih poslova nema pravo na takvo ponašanje i na takve izjave jer one mogu biti pogubne [...]

Profesionalnost srpske policije se nikada nije dovodila u pitanje [...] Ali policajci ne žele da ponovo budu glineni golubovi, a pogotovo ne da ih u takav položaj dovodi njihov ministar.

Tražimo od Vas da i Vi zaštite nas. Tražimo od Vas, kao najodgovornijih ljudi u državi da nas podržite time što ćete javno obećati i zapretiti onima koji se protive održavanju gej parade; da će biti procesuirani po skraćenom postupku i najstrožije kažnjeni svi oni koji napdnu povorku ili srpsku policiju. [...]²⁹

Ništa jasnije od ovog otvorenog pisma ne ilustruje atmosferu u Srbiji pred četvrtu zabranjenu paradu ponosa. Na delu je bilo sakrivanje od odgovornosti i prebacivanje vrućeg krompira parade ponosa u ruke „onog drugog“. Još jednom se pokazao nedostatak volje da se stane na put huliganima i da se poštuju ljudska i manjinska prava kao i Ustav i zakoni ove zemlje. Razloge je moguće tražiti delom u predizbornim kalkulacijama koja se čine bitinjim od evro integracija.

Član organizacionog odbora Parade ponosa, Goran Miletić, rekao je da parada nije zapisana na spisku uslova za EU, ali da neodržavanje može da ima snažne posledice, jer bi time bilo narušeno osnovno pravo na okupljanje.

Parada ponosa je zabranjena na isti način kao i prošle godine. Poslednja parada je održana 2010. godine, uz velike snage bezbednosti i rat sa huliganima na ulicama.

Na pitanje da li su huligani pobedili državu, poverenica Nevena Petrušić je rekla da nema tih huligana koji mogu pobediti državu, koja je to mnogo puta pokazala u drugim prilikama. Međutim, kako tvrdi, činjenica je da su „državni organi i oni koji su dužni da otklone sve bezbednosne pretnje dozvolili da ekstremističke grupe ojačaju“.

Zaštitnik građana Saša Janković izjavio je Tanjugu da je „vlast u Srbiji činom zabrane održavanja parade ponosa, zapravo, donela iskrenu odluku, koja tačno odražava kako stanje u našem društvu, tako i stanje u

²⁹ Originalno objavljeno na stranici www.svet.rs/top-vesti/glas-razuma-generalni-sekretar-policajskog-sindikata-pise-nikolicu-dacicu-i-vucicu-povodom-javnih-skupova-28-septembra © svet

našim institucijama”.³⁰

Na konferenciji za novinare Organizacionog odbora Beograd Prajd 2013, ocenjeno je da su “vlasti propustile priliku da izraze poštovanje svih ljudskih prava i time naprave veliki korak napred”, ocenili su izvestilac Evropskog parlamenta Jelko Kacin, šef delegacije EU u Srbiji Majkl Devenport i švedska ministarka za evropske poslove Birgit Ulson.

Zabrana Parade ponosa odraziće se na izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u evropskim integracijama, rekao je Devenport, dok je Ulsonova rekla da nijedna vlada ne može da bira ko koga treba da voli kao ni to koja nadanja i očekivanja bi trebalo da imamo.

Savet Evrope ocenio je da je „treća uzastopna zabrana beogradskog Prajda za žaljenje“, rekao je portparol generalnog sekretara Saveta Evrope Torbjorna Jaglanda.³¹

Veoma je važno naznačiti da je organizaciji Parada ponosa Beograd zatraženo pored prijave policiji još 11 dozvola od 10 gradskih institucija.

Navijačkim grupama koje su zakazivale „kontra proteste“ nije zatražena nijedna.

IZVEŠTAJ EVROPSKE KOMISIJE

Evropska komisija je u izveštaju o napretku u procesu evointegracija za Jugoistočnu Evropu i Tursku stavila akcenat na položaj LGBT populacije i zabeležila i pozitivne i negativne tendencije.

Pozitivni pomaci zabeleženi su u Srbiji i Crnoj Gori gde su usvojene nacionalne strategije za borbu protiv diskriminacije. Osim toga, u Srbiji i Albaniji su usvojeni i zakoni koji se bave zločinom iz mržnje. Izveštaji pokazuju da se LGBT osobe na Zapadnom Balkanu i u Turskoj i dalje suočavaju sa diskriminacijom, pretnjama i nasiljem. Akcenat je stavljen i na nedovoljno efikasnu primenu postojećih zakona (Srbija i Crna Gora). Primeri netrpeljivosti prema LGBT osobama, uključujući pretnje i napade, zabeleženi su u Makedoniji, Crnoj Gori, Srbiji, Turskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu. U Srbiji je zabeležena i negativna tendencija zbog zabrane Parade ponosa i nedostatka političke podrške. U posebnom Izveštaju EK za Srbiju navodi se da su Romi, žene, osobe sa invaliditetom i seksualne manjine i dalje grupe koje su u Srbiji najizloženije diskriminaciji i koje su često izložene govoru mržnje i pretnjama, kao i da je potrebno posebnu pažnju posvetiti zaštiti medija, branitelja ljudskih prava i drugih ranjivih grupa, među kojima su Romi i LGBT osobe, od pretnji i napada radikalnih grupa.

Takođe, konstatovano je da vlasti u Srbiji treba da razvijaju proaktivni pristup koji se odnosi na inkluziju LGBT osoba i veće društveno razumevanje ove manjinske grupe.

Izveštaj konstatiše da su u prethodnih godinu dana preduzimane neke aktivnosti na zaštiti prava LGBT osoba. Nakon obuke policije, njihov rad na slučajevima napada na LGBT osobe se blago poboljšao a došlo je i do poboljšanja saradnje između policije i LGBT osoba kao svedoka u ovim slučajevima. Izveštaj navodi da su aktivnije procesuirani slučajevi diskriminacije protiv LGBT populacije i razvijana je sudska praksa. Izveštaj beleži i slučaj koji je pokrenut od strane Pravne službe GSA tj. da je Apelacioni sud u Novom Sadu doneo prvu pravosnažnu presudu u Srbiji koja se odnosi na diskriminaciju na radnom mestu po osnovu seksualne orientacije.

Izveštaj kaže i da je sloboda okupljanja i udruživanja zagarantovana Ustavom i generalno se poštuje, ali da Zakon o okupljanju građana još uvek nije u potpunosti usklađen sa Ustavom.

³⁰ <http://mondo.rs/a619142/Info/Drustvo/Prajd-je-zabranjen-sta-ce-Vlada-dalje.html>

³¹ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1404202/Reagovanja,+zabranja+Parade+za+%C5%BEaljenje.html>

U Izveštaju je pomenuto i da su ekstremne desničarske organizacije objavile „crne liste“ medija, nevladinih organizacija među kojima i dve LGBT organizacije – GSA i Kvirija centar, kao i istaknutih boraca za ljudska prava, koje su označile kao „izdajnike“ i podsticale nasilje nad njima, kao i da vlasti u ovom slučaju nisu preduzele odgovarajuće mere.

I u ovom Izveštaju o napretku, kao i u nekoliko prethodnih, konstatuje se da je zakonski i institucionalni okvir za poštovanje ljudskih prava u Srbiji dobar, ali da su potrebni dalji napori da bi se obezbedila njihova potpuna primena.³²

ULIČNE AKCIJE I SLOBODA OKUPLJANJA

U cilju promocije Labrisa i Labrisovih aktivnosti u javnosti, ova organizacija je već tradicionalno uzela učešće na petom sajmu organizacija civilnog društva u Beogradu, održanom 30. i 31. maja 2013. godine, na Trgu Nikole Pašića. U sklopu prvog dana Sajma na kome su učestvovali brojne organizacije civilnog društva i nekoliko LGBT organizacija, Labris je u Kući ljudskih prava predstavio model Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama u okviru istoimenog panela. Za vreme trajanja Sajma, Labris je na svom štandu na Trgu Nikole Pašića, putem informativnih biltena i publikacija, informisao građane/ke o izrađenom modelu Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama.³³

Za vreme trajanja muzičkog festivala EXIT u periodu od 10. do 14. jula 2013. na Petrovaradinskoj tvrđavi u Novom Sadu, Labris je postavio štand na kome su se prikupljali potpisi podrške za Zakon o registrovanim istopolnim zajednicama. Potpisnici/ce podrške su imali priliku da se upoznaju sa radom Labrisa, kao i sa misijom, ciljevima i aktuelnim projektima Labrisa.³⁴

U pravcu promocije vidljivosti i društvene inkluzivnosti LGBT zajednice, LGBT kao i druge organizacije za zaštitu ljudskih prava obeležili su 27. jun – Međunarodni dan ponosa LGBT osoba.

Skup koji su organizovali Gejten-LGBT, Kvirija centar i Labris bio je prilika da se pruži podrška reformama u obrazovanju i tada aktuelnoj inicijativi je za smenu ministra obrazovanja Žarka Obradovića. Iskorišćena je prilika da se podseti da kao i svi drugi, i LGBT osobe pohađaju škole i fakultete, i da na njima žele da se osećaju sigurno i prihvaćeno.

Slobodan Boban Stojanović iz Kvirija centra, kao jedan od organizatora, izjavio je da se „obrazovni sistem koji je ogrezao u mitu, korupciji, bahačnosti i nepotizmu, negativno odražava na sve nas, pre svega kao na građanke i građane Srbije koji žele da doprinesu razvoju društva“, ističući da analize udžbenika ukazuju na visoki stepen homofobičnog sadržaja, kao i da se istopolna orijentacija i dalje izjednačava sa bolesću, pedofilijom i zoofilijom.

Davanjem izjave za medije organizatori su podsetili da se Međunarodni dan ponosa obeležava u znak sećanja na pobunu LGBT zajednice protiv sistema koji se represivno odnosio prema LGBT osobama.³⁵

Međunarodni Dan ponosa obeležen je i akcijom pod sloganom „Zona slobodna od mržnje“ koju su zajednički organizovali Asocijacija Duga, Gej lezbejski info centar (GLIC), Gej strejt alijansa (GSA), IDAHO Beograd, Novosadska lezbejska organizacija (NLO) i Žene u crnom (ŽUC).

³² <http://gsa.org.rs/2013/10/ljudska-prava-lgbt-osoba-u-izvestaju-o-napretku-evropske-komisije/>

³³ <http://labris.org.rs/labris-na-sajmu-ocd-u-beogradu/>

³⁴ <https://www.facebook.com/media/set/?set=a.599611010059582.1073741828.237193609634659&type=3>

³⁵ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/324273/Gejevi-protiv-Zarka-Obradovica>

Učesnici/ce su nakon kraćeg obraćanja organizatora krenuli u šetnju Knez Mihailovom i Zmaj Jovinom ulicom do Obilićevog venca gde je 2009. godine, u atmosferi mržnje i pojačanih društvenih tenzija pred najavljenu paradu ponosa na svirep način ubijen francuski državljanin Bris Taton koji je tada boravio u Beogradu zbog fudbalske utakmice koju je igrao njegov omiljeni klub.

Na tom mestu, gde se danas nalazi i spomen ploča posvećena ubijenom francuskom državljaninu, razvijena je zastava duginih boja.³⁶

NAPADI ZBOG STVARNE I/ILI PREPOSTAVLJENE SEKSUALNE ORIJENTACIJE ŽRTVE

1) Napad na dva momka Dordža I. (23) i Branislava P. (21) desio se u noći između 10. i 11. novembra 2013. godine. U izjavi o napadu datoј policiji, žrtve su napomenule da smatraju da su batine dobine „zato što su gej“. Tuča se dogodila u klubu „Mistik“ u Čumićevom sokačetu u centru Beograda. Labris je zatražio više informacija o samom napadu i preduzetim merama.

Ministartsvo unutrašnjih poslova/Kabinet ministra/Biro za informacije od javnog značaja je prosledilo informaciju direkcije policije/ Policijske stanice Stari grad u kojoj se navodi da postoje osnovi sumnje da je 10. novembra 2013. oko 2 h u Beogradu, Čumićevu sokače (ispred kafića „Mistik“) NN lice izvršilo krivično delo Teška telesna povreda i Laka telesna povreda iz člana 121 i 122 KZ-a Republike Srbije na štetu Đ.I. i B.P. Krivično delo je izvršeno na taj način što je osumnjičeni prišao B.P. i udario ga staklenom flašom u predelu glave i nogom šutnuo u rame usled čega je isti zadobio laku telesnu povredu. Nakon toga je rukama sa leđa odgurnuo Đ.I. usled čega je ovaj pao i udario ramenom i glavom o pod zadobivši tešku telesnu povredu. Krivična prijava za ovo krivično delo podnosi se po službenoj dužnosti dana 26. decembra 2013. Konsultovan tužilac Drecun Saša.

2) Verbalni i fizički napad na Stefana R. desio se u sredu, 23. oktobra 2013. u popodnevnim časovima u centru Kuršumlije od strane tri nepoznate osobe. I u vezi sa ovim dogadjajem Labris je zatražio informaciju o postupanju policije i o okolnostima napada. Ministartsvo unutrašnjih poslova / Kabinet ministra / Biro za informacije od javnog značaja je prosledilo informaciju Policijske uprave u Prokuplju / Policijska stanica u Kuršumliji. Policijska stanica Kuršumlija navodi: „Dogadjaj se desio 23.10.2013. u 16.50. Dana 23.10.2013. PS Kuršumliji obratila se telefonom iz hitne službe Kuršumlija, osoba koja je prijavila da se kod njih prijavio Stefan R. radi ukazivanja lekarske pomoći. Dolaskom na lice mesta u prostorijama hitne službe Doma Zdravlja Kuršumlija zatečen je Stefan R. koji je rekao da su ga dok je prolazio ulicom, maloletna, njemu poznata deca gađala „najverovatnije zbog njegove seksualne opredeljenosti jer je gej, tj. homoseksualac“. Isti je izjavio da ga nisu pogodili ali se uzrujao i uplašio pa je zato došao u Hitnu službu u DZ Kuršumlija. U razgovoru sad doktorom, konstatovano je da S.R. nema nikakvih povreda ali mu je dato sredstvo za smirenje.“

Konstatovano je da nema elemenata za pokretanje bilo kakve prijave u vezi navedenog. Kontaktirana je zamenica Osnovnog javnog tužilaštva u Prokuplju, Jelena Bošković, koja je ponovila stav da nema elemenata krivičnog dela koje se goni po službenoj dužnosti.

U dopisu Višeg javnog tužilaštva u Prokuplju stoji da je Osnovnom javnom tužilaštvu u Prokuplju ustupljen na nadležnost navedeni izveštaj a u vezi sa prijavom Stefana Radovića iz Kuršumlije povodom događaja od 29. oktobra 2013.

Proverom preko Osnovnog javnog tužilaštva u Prokuplju obevešteni su da se spisi predmeta nalaze u

³⁶ <http://gsa.org.rs/2013/06/obelezen-27-jun-medunarodni-dan-ponosa-akcijom-zona-slobodna-od-mrznje-i-setnjom-centrom-beograda/>

Osnovnom javnom tužilaštvu u Kuršumliji. Na njihov zahtev dopisom istog tužilaštva obavešteni su da je Osnovno javno tužilaštvo u Prokuplju 20. novembra 2013. službenom beleškom odlučilo da nema mesta pokretanju krivičnog postupka protiv učesnika događaja i da nema elemenata nijednog krivičnog dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti.

Važno je na ovom mestu podsetiti da ovo nije prva diskriminacija kojoj je izložen Stefan R.

- Nakon niza napada kojima je bio izložen zbog svoje seksualne orijentacije, 30. oktobra 2013. godine, Stefan R. polagao je ispite u Ekonomskoj školi u Kuršumliji uz pratnju policije. Takođe i sve ispite u narednom period je polagao uz policijsku pratnju, a zbog bezbednosti neki ispiti su mu čak zakazani za subotu kada se u školi ne održava nastava i nema nijednog učenika. Ova informacija potvrđena je u ekonomskoj školi. Zaštitnik građana, Saša Janković i Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, Nevena Petrušić utvrdili su da mu škola nije pružila adekvatnu zaštitu čak ni prilikom vanrednog polaganja ispita³⁷.
- Ispred zgrade RFZO u Kuršumliji 12. avgusta 2013. je započeo štrajk glađu tvrdeći da mu je uskraćeno lečenje jer ne krije da je homoseksualac. Stefan R. se odlučio na štrajk glađu jer je prvostepena lekarska komisija u tom gradu odbila da mu odobri lečenje u Nišu, pošto se javno deklarisao kao homoseksualac. Stefan R. objašnjava da se odlučio na taj vid protesta jer je prvostepena lekarska komisija odbila da mu odobri lečenje u Nišu, a dr Milunka Ilić Veselinović u julu odbila da mu izda recepte samo zato jer se javno deklarisao kao homoseksualac.
- U julu 2013. godine doktorka Milunka Ilić Veselinović je vredala Stefana R. zbog seksualne orijentacije i odbila da mu prepriče recepte, a kasnije i da potpiše uput za lečenje na Vojnomedicinskoj akademiji zato što je homoseksualac.³⁸
- Stefan R. koga su roditelji 2011. godine isterali iz kuće, pokušao je da se ubije 1. decembra 2012.³⁹
- Stefan R. je u oktobru 2012. napadnut pri polaganju ispita u Ekonomskoj školi.⁴⁰

I pored učestalog medijskog izveštavanja u slučajevima napada i diskriminacije na Stefana R. strahuje se da je njegova izloženost nasilju i diskriminaciji još češća.

3) Napad na profesora matematike, Ivana J. u Novom Sadu od strane grupe osnovaca u nedelju uveče 8. septembra 2013. dok je čekao ženu i dete u parku kraj Železničke stanice. Kao što su mediji naveli, profesor je pretučen jer su učenici pretpostavili da je gej. Postupajući po Labirsovom zahtevu, Ministarstvo unutrašnjih poslova/Kabinet ministra/Biro za informacije od javnog značaja prosledilo je informaciju Policijske uprave u Novom Sadu/odeljenje kriminalističke policije gde se navodi da se Višem javnom tužilaštvu u Novom Sadu na osnovu čl. 226 st. 11 Zakonika o krivičnom postupku dostavlja krivična prijava protiv lica koje je izvršilo krivično delo razbojništvo iz čl. 206 st. 1 i 206. St. 2KZ na štetu Ivana J. i drugih oštećenih.

Postavlja se pitanje zašto se ovaj slučaj podveo pod krivično delo razbojništvo a ne kao član 54 a zločin iz mržnje kada je više nego jasno da je na delu bio napad motivisan mržnjom zbog pretpostavljenog ličnog

³⁷ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/355893/Kursumlja-Gej-ucenik-u-skoli-uz-policijsku-pratnju>

³⁸ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Srbija/331331/Doktorka-odbila-da-napise-recepte-pacijentu-jer-je-gej>

³⁹ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Hronika/274213/Gej-mladic-koga-su-roditelji-izbacili-iz-kuce-pokusao-da-se-ubije>

⁴⁰ <http://www.vesti-online.com/Vesti/Hronika/266013/Kursumlja-Napadnut-gej-mladic>

svojstva žrtve.

NAPADI NA LGBT AKTIVISTU I POLITIČARA

Tokom 2013. godine na meti su bili i autovani gej muškarci, političar Boris Milićević i LGBT aktivista Slobodan Boban Stojanović.

Napad na bivšeg direktora Gej Strejt alijanse, sada savetnika ministra zaduženog za evropske integracije, Borisa Milićevića, desio se u noći između 13. i 14. februara 2013. po izlasku iz beogradskog kluba „Plastik“.

Kako se navodi u saopštenju Gej Strejt alijanse, Borisa su napala i opljačkala dva muškarca starosti oko 26 i 30 godina koje je upoznao u klubu a koji su ga najpre opljačkali u stanu jednog od napadača da bi kasnije otišli po „plen“ i do Borisovog stana. U stanu u koji su napadači odveli Borisa, jedan od dvojice napadača je uzeo nož, a zatim je krenuo sa nožem u ruci prema Borisu, opsovao ga i zatražio da im da novac koji ima kod sebe. Pošto mu je Boris dao sav novac koji je imao, platne kartice, kao i svoja dva mobilna telefona, oba napadači su krenula sa psihičkim i fizičkim maltretiranjem. Vređali su ga, prozivali zbog njegove seksualne orientacije, nazivali su ga bolesnikom, tražili da im da još novca, udarali ga, a jedan od napadača mu je nožem posekao čelo. Nakon fizičkog napada i pljačke, naterali su Borisa da im kaže adresu stana gde živi i zatim su ga njih dvojica pod prinudom odveli do njegovog stana iz koga su pokupili lap top, novac koji se nalazio u stanu, kao i nekoliko manjih aparata i uređaja. Kada su uzimali Borisov lap top jedan od napadača je podsmešljivo rekao da će pažljivo da istraže šta se sve nalazi u njemu.

Boris je slučaj prijavio policiji koja je izvršila uviđaj u njegovom stanu a prema informacijama kojima GSA raspolaže, oba napadača su sledećeg dana identifikovana i privredna i kod njih je pronađen deo ukradenih stvari.⁴¹

Ispisivanje pretnji, lepljenje pretečih nalepnica i iscrtavanje kukastih krsteva u ulazu zgrade ispred stana u kom živi LGBT aktivista Slobodan Boban Stojanović desilo se 27. oktobra 2013.

Mediji su 28. oktobra 2013. godine, objavili da su nepoznate osobe na vratima stana u kom živi LGBT aktivista, zlepili fotografiju prebijanja ukrajinskog gej aktiviste i precrtanu zastavu duginih boja a u ulazu zgrade iscrtale kukasti krst, precrtale dva muška znaka, zlepili nalepnicu sa porukom „Znamo gde živate, znamo kad spavate“ u potpisu „Borba 18“ – nacional socijalistička organizacija iz Republike Srpske.⁴²

„Borba 18“ je nacionalsocijalistička / neonacistička grupa koja deluje u Republici Srbiji i čiji je blog neposredno pre ovog incidenta zabranjen. „Borba 18“ predstavlja deo mreže Kombat 18 – jedne od najvećih neonacističkih grupa u Evropi koja zastupa ideologiju Adolfa Hitlera.⁴³

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti Nevena Petrušić zatražila je od nadležnih organa da hitno reaguju, pronađu i procesuraju osobe koje su ostavile poruku i grafit kojim prete LGBT aktivisti.

Nakon ovog incidenta, izvršen je uviđaj, nadležne službe iz policije su evidentirale slučaj i arhivirale

⁴¹ <http://gsa.org.rs/2013/02/napad-na-borisa-milicevica-nazvali-su-me-bolesnikom-uhapseni-napadaci/>

⁴² <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1429988/Pretnje+LGBT+aktivisti+Bobanu+Stojanovi%C4%87u.html>

⁴³ http://en.wikipedia.org/wiki/Combat_18

dokaze koje su pronašli na licu mesta.

Do zaključenja ovog izveštaja nema informacija o počiniocima incidenta.

SUĐENJA LIDERIMA EKSTREMISTIČKIH ORGANIZACIJA

Suđenja liderima desničarskih pokreta SNP 1389 i Obraz, Miši Vaciću i Mladenu Obradoviću, uz brojna odlaganja pretresa i relativizaciju njihovih krivičnih dela, tokom 2013. ulazi u završnu fazu ali tek sa jednom pravosnažnom presudom.

Pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu, 12. jula 2013. nakon sudskog procesa koji je trajao četiri godine, lider SNP1389 Miša Vacić, osuđen je na godinu dana zatvora, odnosno četiri godine uslovno.

Vacić se u istom procesu tereti za Krivično delo Izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti /član 317 Krivični Zakonik Republike Srbije; Krivično delo Nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija/član 348 Krivičnog Zakonika Republike Srbije; Krivično delo Sprečavanje službenog lica u vršenju službene radnje /član 322 Krivičnog zakonika Republike Srbije.

Vaciću je, između ostalog, bilo stavljeni na teret da je pred najavljenom Povorku ponosa od 18. do 20. septembra 2009. godine, predstavlja i širio ideje koje zagovaraju diskriminaciju LGBT populacije tako što je pribavlja i širio propagandni materijal, nalepnice sa tekstrom „nećemo gej paradu, hoćemo patriotsku vladu“, u sredstvima javnog informisanja davao izjave preteće sadržine protiv učesnika najavljenog Povorke i što je jednom dnevnom listu dostavljao fotografije lica za koje je prepostavlja da pripadaju LGBT populaciji, čime je direktno pozivao na linč tih osoba i zagovarao vršenje diskriminacije.

Za krivično delo rasna i druga diskriminacija Krivični zakonik je predvideo kaznu zatvora u trajanju od tri meseca do tri godine; za krivično delo nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija predviđena je kazna od šest meseci do pet godina zatvora, a za krivično delo sprečavanja službenog lica u vršenju službene radnje predviđena je kazna od šest meseci do pet godina zatvora.

Optužni predlog protiv Miše Vacića u vezi sa Paradom ponosa 2009. godine, podignut je pred Prvim Opštinskim sudom u Beogradu još 30. oktobra 2009. godine pod brojem Kt.br.2260/2009. Postupak se vodio protiv okrivljenih Mladena Obradovića i Miše Vacića. Oni se terete da su izvršili krivično delo „rasna i druga diskriminacija“ iz člana 387. stav 4. Krivičnog zakonika, međutim na glavnom pretresu 25. oktobra 2010. godine, postupak protiv Miše Vacića je razdvojen od postupka koji se vodio protiv Mladena Obradovića i od tada se vodi pod novim brojem: K-4071/2010.⁴⁴

Prvostepenom presudom Prvog osnovnog suda u Beogradu od 6. septembra 2013. godine, lider Obraza, Mladen Obradović, osuđen je na osam meseci zatvora zbog „izazivanja mržnje i upućivanja pretnji pripadnicima homoseksualne populacije pred otakzanu paradu ponosa 2009. godine“ – Krivično delo: Izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti / član 317 Krivični Zakonik Republike Srbije;

Mladen Obradović je prvom presudom još od 27. marta 2012. godine, osuđen na 10 meseci zatvora.

Obradović je osuđen da je od 13. do 20. septembra 2009. godine u Beogradu u stanju uračunljivosti, svestan svog dela kao sekretar Udruženja građana „Otačastveni pokret – Obraz“, širio i predstavljao ideje koje zagovaraju diskriminaciju zasnovanu na ličnom svojstvu – seksualnoj orijentaciji i nasilju protiv lica,

⁴⁴ Informacije preuzete iz brošure „Primena standarda pravičnog suđenja u pravosudnom sistemu Srbije“, Primena tranzicionih zakona u Srbiji 2012/2013 godine, Inicijativa mladih za ljudska prava.

pripadnica Organizacije za lezbejska ljudska prava Labris, Udruženja Gej strejt alijansa, odnosno pripadnika LGBT populacije (lezbejke, gejeve, biseksualce i transrodne osobe) i to tako što je organizovao pisanje grafita preteće sadržine:

„Čekamo vas“, „Smrt pederima“, „Beogradom krv će liti gej parade neće biti“ i na svom računaru izrađivao propagandni materijal – oglase, plakate, flajere, nalepnice i javne pozive vezane za učesnike skupa Povorka ponosa i u svom kalendaru obeležio plan aktivnosti pod nazivom „delovanje“ a koje se odnosi na ispisivanje grafita, izradu nalepnica, proglaša, zvanje novih ljudi, a zatim i u sredstvima javnog informisanja davao izjave preteće i uvredljive sadržine za pripadnike LGBT populacije.

Međutim, samo nekoliko dana pred izricanje ove presude (3. februar 2012) Mladenu Obradoviću zbog izazivanja mržnje i upućivanja pretnji pred zabranjenu Paradu ponosa 2009, optužnica je izmenjena. Lideru organizacije „Obraz“ iz optužnice je isključen deo u kome mu se stavlja na teret da su njegova i aktivnost „Obraza“ doprineli tome da se Parada ponosa 2009. godine ne održi. Prema prvobitnoj optužnici stajalo je da je: „Mladen Obradović optužen da je ispisivao grafite mržnje (*Beogradom krv će liti, gej parade neće biti, Pederi čekamo vas, Smrt pederima*) i u novinskim tekstovima širio govor mržnje i zastupao ideje koje zagovaraju nasilje i diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije te su ovakve aktivnosti uticale na neodržavanje Parade ponosa 2009. godine.

Međutim, prema optužnici koja je izmenjena 3. februara 2012. godine, na samom kraju postupka, zaključuje se da te aktivnosti nisu doprinele onemogućavanju pripadnika LGBT populacije u ostvarivanju prava na okupljanje, koje je garantovano Ustavom Republike Srbije.

Izmenom optužnice, tužilac izostavlja posledicu učinjenog krivičnog dela, iako su predstavnici policije i pravosuđa nedvosmisleno naglašavali da aktivnosti „Obraza“ i njegovog lidera imaju udela u organizovanju nasilja nad građanima Srbije. Organizacije za zaštitu ljudskih prava⁴⁵ za ovakvu odluku uputile su zahtev tužilaštву da pruži javnosti obrazloženje. Međutim, obrazloženje je izostalo.

Umesto objašnjenja, vođa pokreta „Obraz“ Mladen Obradović osuđen je 27. marta 2012. pred Prvim osnovnim sudom u Beogradu na deset meseci zatvora zbog izazivanja mržnje i upućivanja pretnji pripadnicima homoseksualne populacije pred otkazanu Paradu ponosa 2009. godine, (Krivično delo: Izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrpeljivosti / član 317 Krivični Zakonik Republike Srbije) jer je od 13. septembra do 20. septembra 2009. godine kao sekretar „Obraza“, širio i predstavljao ideje koje zagovaraju diskriminaciju zasnovanu na ličnom svojstvu – seksualnoj orijentaciji i nasilju protiv lica, pripadnika/ca Organizacije za lezbejska ljudska prava Labris i Gej strejt alijanse, odnosno pripadnika LGBT populacije.

Sud je utvrdio da je Obradović kriv jer je svojim postupcima, diskriminatorskim izjavama u medijima, ispisivanjem parola i grafita koji sadrže preteće poruke homoseksualcima, kao što su „Beogradom krv će liti, gej parde neće biti“, „Smrt pederima“ i „Čekamo vas“, izvršio krivično delo izazivanje mržnje ali je nakon izricanja presude izjavio: „Čast mi je što sam osuđen u ovakvoj zemlji. Ovo će me samo ojačati u daljoj borbi.“ Sutkinja Ivana Ramić odlučila je da Obradoviću zapleni kućište kompjutera, jednu USB memoriju, 100 kompakt diskova, pet postera i trinaest flajera s parolom „Čekamo vas“. Osim toga, Obradović je dužan da sudu plati troškove od 15.000 dinara. Obradovićev advokat Goran Petronijević

⁴⁵ Asocijacija DUGA, Gej lezbejski info centar, Grupa za podršku mladim gej muškarcima „Izađi“, Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, Novosadska Lezbejska Organizacija, Parada ponosa Beograd, Žene za mir Leskovac, Žene u crnom, Kvirijski centar kao i sve članice koalicije protiv diskriminacije koju čine: Centar za unapređivanje pravnih studija, Civil Rights Defenders, Gayten LGBT, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, Mreža odbora za ljudska prava CHRIS, Praxis, Regionalni centar za manjine, Udruženje studenata sa hendikopom.

istog dana je izjavio da će na ovakvu odluku uložiti žalbu Apelacionom sudu u Beogradu, na koju ima pravo u roku od 15 dana od prijema presude. Nakon presude, novinarima ispred Palate pravde Obradović je rekao da smatra da suđenje nije bilo fer jer nije suđeno njemu već „Obrazu“, dodajući da je „suđeno pod političkim pristiskom“ ali da će „ova presuda ojačati i njega i njegovu organizaciju“.

Apelacioni sud u Beogradu je 26. oktobra 2012. godine, ukinuo prvostepenu presudu kojom je vođa pokreta „Obraz“ Mladen Obradović osuđen na 10 meseci zatvora zbog rasne i druge diskriminacije, a predmet je vraćen Prvom osnovnom sudsnu ponovljeno suđenje pred potpuno izmenjenim većem. Apelacioni sud je naveo da prvostepeni sud nije nesumnjivo utvrdio koje su tačno radnje navedene u optužnici potkrepljene dokazima i da je ukidanje prvostepene presude nužno.

Navodi se da Prvostepeni sud niti jednom rečju u obrazloženju prvostepene presude ne daje razloge o tome na osnovu čega je utvrdio da je upravo Mladen Obradović, a ne neko drugi, organizovao pisanje grafita preteće i uvredljive sadržine. Prvostepeni sud morao precizirati sadržinu „ideja koje zagovaraju diskriminaciju na ličnom svojstvu“. Zbog navedenih bitnih povreda odredaba krivičnog postupka Apelacioni sud je stao na stanovište da se ne može utvrditi da je Mladen Obradović počinio krivično delo koje mu se stavlja na teret pa se ukidanje prvostepene presude pokazuje nužnim.

Predmet je primljen 15. novembra 2012. Pod novim brojem K-7561/2012

Krivično delo za koje se tereti: Rasna i druga diskriminacija iz člana 387 st.4 KZ a prvi glavni pretres u ponovljenom slučaju koji je zakazan za 28. februar 2013. godine nije održan. Na sledećem pretresu održanom 26. marta 2013. Mladen Obradović se izjasnio o optužnici i rekao da nije kriv.

U daljem toku postupka na pretresu održanom 26. aprila 2013. ponovili su svoje iskaze date u prethodnom postupku Marija Savić iz organizacije Labris i Lazar Pavlović iz Gej strejt alijanse.

Na pretresu održanom 30. maja 2013. godine svedočio je i svedok odbrane Miloš Popović. Na pretresu je Tužilaštvo predložilo dopunu optužnice od 3. februara 2012. i u 9. redu posle reči „osobe“ dodaje reči „i time zalaže za sprečavanje ostvarivanja njihovog prava na okupljanje“. Sledeći pretres je bio zakazan 18. jula 2013. godine. Tek 6. septembra 2013. lider „Obraza“ Mladen Obradović osuđen je u Prvom osnovnom sudsnu u Beogradu na osam meseci zatvora zbog širenja rasne i druge diskriminacije pred otkazanu Paradu ponosa u septembru 2009. godine.

Međutim, Apelacioni sud je preinačio prvostepenu presudu Prvog osnovnog suda u Beogradu iz septembra 2013. i Obradoviću prepolovio kaznu od osam meseci (klasičnog) zatvora. Apelacioni sud je zaključio da će se kaznom od četiri meseca kućnog zatvora u potpunosti ostvariti svrha kažnjavanja i izricanja krivičnih sankcija, posebno ceneći njegove porodične prilike. Obradović je student koji ima ženu i dete.

Organizaciji „Obraz“ je u junu 2012. godine, odlukom Ustavnog suda Srbije, zabranjena delatnost.

Više javno tužilaštvo u Beogradu podiglo je optužnicu protiv vođe „Obraza“ Mladena Obradovića zbog sumnje da je organizovao nerede povodom održavanja Parade ponosa u Beogradu 10. oktobra. Optužnica je prosleđena Višem sudsnu u Beogradu 22. decembra, 2010. Optuženi se terete da su izvršili krivično delo nasilničko ponašanje na javnom skupu, za koje im preti kazna do 12 godina zatvora.

Suđenje počelo 3. marta 2011. godine.

Lider pokreta „Obraz“ Mladen Obradović osuđen je 20. aprila 2011. u Višem sudsnu u Beogradu na dve godine zatvora zbog organizovanja nereda povodom Parade ponosa, 10. oktobra 2010. godine u

Beogradu. Obradović je osuđen kao sekretar udruženja građana „Srpski otačastveni pokret Obraz“ jer je početkom oktobra 2010, kao kolovođa zajedno sa ostalim pripadnicima te organizacije, održavao sastanke u cilju dogovora oko sprečavanja održavanja Parade ponosa.

Apelacioni sud u Beogradu, 1. februara 2013. ukinuo je prvostepenu presudu kojom je voda „Obraza“ Mladen Obradović bio osuđen na dve godine zatvora zbog učestvovanja u sprečavanju održavanja Parade ponosa u oktobru 2010. i vratio predmet Višem суду u Beogradu na ponovno suđenje.

Presuda je ukinuta i za još 13 Obradovićevih saradnika iz Obraza, među kojima je i njegova supruga koja je bila osuđena na godinu dana kućnog pritvora. Kaznom zatvora od po godinu dana osuđeni su Mladen Milosavac i Goran Andrejević. Kaznom zatvora u trajanju od po 10 meseci osuđeni su Miloš Popović, Marko Lazarević, Dušan Ilić, Igor Marinković, Nikola Vidović, Srđan Savović i Aleksandar Živković. Dobrica Radonjić je osuđen na osam meseci, dok su Damir Grbić i Krsto Milovanović osuđeni na kazne zatvora u trajanju od po godinu i šest meseci.

Kao razlog za ukidanje presude se navodi da je ona doneta „uz bitnu povredu“ odredaba krivičnog postupka, jer nije potpuno ni pravilno utvrđeno činjenično stanje. Presuda je, kako je navedeno iz suda, nerazumljiva, dok u obrazloženju presude nisu dati jasni razlozi o odlučnim činjenicama.

Dnevne novine „Blic“ prenele su reagovanja organizacije Labris koja je istakla da je odluka Apelacionog suda poraz pravde i pravne države kao i reagovanje Socijaldemokratske unije (SDU) koja je rekla da je ovo novi udar na temelje Srbije, najnoviji u nizu poraza pravde i borbe za moderno i građansko društvo. Sudenje članovima „Obraza“, lideru pokreta Mladenu Obradoviću i još trinaestorici optuženih za nasilničko ponašanje zakazano za 3. jul 2013. godine, otkazano je kako je advokat odbrane naveo, zbog „neodložnog letovanja okrivljenih“ – Dobrice Radonjića, Aleksandra Živkovića i Damira Grbića. Zatim je nastavak suđenja zakazao za 23. oktobar 2013. u Višem суду u Beogradu.

Zbog izmena u sastavu sudskega veća i primene novog Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) ovo suđenje je odloženo i zakazano za 10. decembar 2013. Po novom ZKP-u za krivično delo za koje je optužen Obradović i njegovi saradnici obavezno je pripremno ročište koje će biti održano u decembru, a nakon njega suđenje će krenuti ispočetka. Osim Obradovića u ovom procesu se sudi i njegovoj supruzi Jeleni Čalić Obradović i još dvanaestorici pripadnika „Obraza“.

Za ovaj slučaj još uvek ne postoji pravosnažna presuda.

AKTIVNOSTI EKSTREMISTIČKE ORGANIZACIJE SNP NAŠI USMERENE PROTIV MEDIJA I BRANITELJA/KI LJUDSKIH PRAVA

Desničarska organizacija SNP Naši nastavila je dosadašnje aktivnosti usmerene protiv organizacija civilnog društva i pojedinaca/ki koji se zalažu za ljudska prava a ova organizacija je to u medijima najavila kao „akciju protiv nevladinih struktura u Srbiji koje otvoreno i javno podrivaju Ustav Srbije, nekažnjeno krše zakone i rade na razbijanju države Srbije“.

Uprkos novim zahtevima pojedinih stranaka, medija, organizacija civilnog društva za zabranu SNP Naši, aktivisti ovog pokreta su nastavili sa akcijom lepljenja plakata „Koga treba zabraniti?“ u kojima se traži zabrana rada B92 i pojedinih organizacija civilnog društva.

Tokom aprila 2013. godine aktivisti/tkinje ove organizacije lepili su plakate i delili letke u više gradova Srbije između ostalog u Beogradu, Aranđelovcu, Novom Sadu, Bogatiću, Šapcu, Mačvanskoj Mitrovici, Sremskoj Mitrovici, Vršcu, Subotici, Apatinu, kao i u beogradskim opština Rakovici, Voždovcu i Čukarici, Mladenovcu i Obrenovcu.

Na plakatu i lecima je velikim slovima ispisano „Koga treba zabraniti?“, dok je u daljem tekstu postavljen niz pitanja i odgovora koji daju paralelu u delovanju SNP Naši i delovanju, kako se navodi, plaćeničkih nevladinih organizacija kao i pojedinaca kod čijih su imena stavljene i fotografije: Verana Matića, Nataše Kandić, Miljenka Derete, Sonje Biserko, Ivana Vejvode i Vladimira Todorovića.

Ova desničarska organizacija, čiji rad je rad razmatrao Ustavni sud još 2012. godine, tvrdi da je reč o ljudima koji su već godinama „lobisti interesnih grupa“ koje, kako se navodi, „rade na propagiranju nezavisnosti lažne države Kosovo i na višestrukim razbijanjima države Srbije“.

Na otvaranju Beogradskog maratona, u aprilu 2013. aktivista “SNP Naši”, Marko N. je prišao premijeru Ivici Dačiću i upitao ga „da li mirno spava posle parafiranja sporazuma sa Prištinom“.⁴⁶

Pored brojnih aktivnosti i saopštenja, ova organizacija je čak apelovala na vlast da zabrani “Šetnju zombija” u okviru festivala srpskog filma fantastike, jer nije u skladu sa „pravoslavnim Beogradom i nema dodirnih tačaka sa srpskom kulturom i verskom tradicijom.“, zatim je u saopštenjima za javnost „čestitao celom srpskom narodu na velikoj pobedi koja je odneta otkazivanjem parade srama“, širio neistine da je vicepremijer „Aleksandar Vučić dobio million evra da omogući paradu srama“. U avgustu je u prodaju pušten časopis „Vodič za preživljavanje gej parade“ gde su iznete informacije o „korupciji najviših političkih struktura i mračnoj sprezi stranih ambasada i političkih stranaka u vezi organizovanja gej parade“.⁴⁷

U junu je “SNP Naši” uputio Demokratskoj stranci Srbije i Vojislavu Koštinici dokument „Predlog zakona o zabrani gej prajd propagande na teritoriji Republike Srbije“ sa zahtevom i molbom da iskoriste svoje pravo kao parlamentarna stranka i u Narodnoj skupštini pokrenu proceduru usvajanja ovog zakona kojim će se građani Srbije zaštititi od ovog vida političko-društvenog nasilja. Predlog zakona je urađen u skladu sa Ustavom Republike Srbije, Zakonom o zabrani diskriminacije Republike Srbije i nizom drugih zakona, a po uzoru na pravosudni sistem Ruske Federacije koji je pokazao da se ovakvim zakonskim pristupom i rešenjem najefikasnije ogoljuje gej prajd propaganda i brane ustavom zagarantovana prava građana na javni moral i pravo na odgajanje i rast dece u bezbednom i moralnom okruženju“.⁴⁸

Ustavni sud odbacio je predlog za zabranu “SNP Naši”.

---

⁴⁶ <http://mondo.rs/a572879/Info/Srbija/Nasi-prete- Da cici-Ovo-je-samo-pocetak.html>

⁴⁷ <http://nasisrbija.org/index.php/category/saopstenja/page/10/>

⁴⁸ ibid

INSTITUCIJE

RAD NA PROMOCIJI LJUDSKIH PRAVA LGBT OSOBA

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti

Preuzeto iz redovnog godišnjeg izveštaja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2013. godinu⁴⁹

Tokom 2013. godine, ova institucija je uzela je u rad ukupno 763 predmeta, što je za 161 više u odnosu na 2012. godinu, pokrenute su tri strateške parnice, podneta dva zahteva za pokretanje prekršajnog postupka, dva predloga za ocenu ustavnosti i zakonitosti.

Među podnetim pritužbama najviše je bilo onih u kojima su kao osnov diskriminacije navedeni zdravstveno stanje, nacionalna pripadnost / etničko poreklo, starosno doba, invaliditet, bračni i porodični status i pol. dok se najveći broj pritužbi odnosio na diskriminaciju u sferi rada i zapošljavanja, u postupcima pred organima javne vlasti, u obrazovanju i dr.

Zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije podneto je ukupno 25 pritužbi (3,7 %) što je znatno veći broj u odnosu na 2012. godinu kada je bilo samo osam pritužbi po ovom osnovu. Veći broj pritužbi su podnele organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava LGBT osoba, dok su osam pritužbi podnela fizička lica. Vidljivost negativnog društvenog stava prema LGBT osobama uočljiva je i u pritužbama, jer je devet pritužbi podneto zbog diskriminacije u oblasti javnog informisanja i medija a još devet u postupcima pred organima javne vlasti.

Od ukupnog broja pritužbi po ovom osnovu, u sedam predmeta je utvrđena diskriminacija, a tri postupka su još uvek u toku.

Labris je podneo ukupno 13 pritužbi.

Za sledeće pritužbe koje je podneo Labris ustanovljena je diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije u postupku pred organima javne vlasti, odnosno diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije u oblasti javnog informisanja:

- Četiri pritužbe protiv diskriminatorne prakse (vezane za izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stajnu istopolno orijentisanim osobama) Sekretarijata za upravu GU grada Beograda (za opštine Palilula, Vračar, Barajevo, Stari grad);
- Pritužbu protiv premijera Ivice Dačića i niza diskriminatornih izjava prema LGBT osobama pred zabranjenu paradu ponosa;
- Protiv Skupštine garada Čačka zbog usvajanja “Deklaracije protiv programske sadržaje rijaliti programa emitovanih putem medija sa nacionalnom frekvencijom”;

Sledeće pritužbeLabrisa zbog diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije u oblasti javnog

⁴⁹<http://www.ravnopravnost.gov.rs/rs/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8>

informisanja su označene kao nepotpune, jer nije bilo moguće navesti adresu potencijalnog diskriminatora/ke:

- Protiv diskriminacionog govora pevačice Maje Nikolić upućenog LGBT aktivisti Slobodanu Bobanu Stojanoviću u kući Velikog brata;
- Povodom diskriminacionog govora pevača Aleksandra Vuksanovića - Ace Lukasa;

U pogledu sledećih pritužbi Labrisa nije ustanovljena diskriminacija:

- Protiv pesnika Dobrice Erića zbog sadržaja pesme Brojanice iz Gračanice;
- Protiv postupka Wikipedije kojim je sadržaj pojedinih LGBT organizacija označen neprikladnim;
- Skupštine grada Kraljeva zbog usvajanja deklaracije protiv programskih sadržaja rijaliti programa emitovanih putem medija sa nacionalnom frekvencijom;

Za poslednje dve pritužbe koje je podneo Labris, postupak je i dalje u toku:

- Protiv kompanije Dajhman i direktorke iste kompanije zbog sumnje da su izvršili diskriminaciju zbog seksualne orijentacije zaposlenog;

Doneta mišljenja i preporuke:

Slučaj: Diskriminacija učenika u srednjoj školi zbog seksualne orijentacije

Učenik jedne srednje škole se javno deklarisao kao homoseksualac i zbog toga je trpeo zlostavljanje od drugih učenika u školi. Takva situacija primorala ga je da napusti redovno školovanje i nastavi da pohađa nastavu vanredno. Kada je došao u školu da polaže ispit, desetak učenika je krenulo za njim uzvikujući „Ubij, ubij pedera“ i „Ubij, zakolji da peder ne postoji“. Nakon ovog napada u školi, potražio je lekarsku pomoć i napad prijavio policiji. Pre zakazanog ispitnog roka uputio je pismo direktorki škole u kojem je zamolio da mu obezbedi prisustvo školskog policajca za vreme polaganja ispita, ali mu to nije obezbeđeno. Škola je u izjašnjenu navela da je školski policajac bio prisutan ali da učenik nije prijavio nasilje direktorki i školskom policajcu, kao i da je direktorka saznala za ovaj incident tek sutradan, tako što je obaveštena da je podneta prijava policijskoj stanici kao i iz medija. Kako je sumnjala da postoji nasilje, prikupila je izjave od nastavnika, pomoćnog osoblja i učenika, ali iz prikupljenih izjava i obavljenih razgovora nije mogla da utvrdi da je došlo do fizičkog nasilja. Ona je potvrdila da su komentari koji su upućeni učeniku bili zasnovani na njegovoj seksualnoj orijentaciji. Posebno je otežavajuća okolnost to što se ovaj incident dogodio u školi. Iako su u ovom slučaju diskriminaciju izvršili učenici, nesumnjivo je odgovorna i škola, posebno ako se ima u vidu činjenica da se učenik javno izjasnio o svojoj seksualnoj orijentaciji, kao i da je, kako tvrdi, zbog zlostavljanja vršnjaka napustio redovno školovanje. Škola je trebalo mnogo ranije da započne intenzivan i kontinuirani rad sa učenicima na podizanju stepena tolerancije i prihvatanja različitosti.

U ovom slučaju je dato mišljenje da škola nije blagovremeno preuzeala odgovarajuće mere radi prevazilaženja diskriminacionog stava učenika prema LGBT populaciji i sprečavanja diskriminacije

učenika na osnovu njegove seksualne orijentacije, što je dovelo do toga da ga učenici diskriminišu upućivanjem verbalnih komentara uvredljive i uz nemiravajuće sadržine. Zbog toga je školi preporučeno da hitno preduzme sve neophodne radnje i mere kojima će obezbediti da svi zaposleni u školi prođu obuku/stručno usavršavanje na temu zabrane diskriminacije, kao i neophodne mere kako bi se kroz odgovarajuće programe, obuke i edukacije među učenicima razvijao duh tolerancije, prihvatanja različitosti i nediskriminacionog ponašanja.

Ova preporuka je sprovedena.

Slučaj: Preporuke organima javne vlasti povodom diskriminacionog postupanja prema osobama homoseksualne orijentacije prilikom izdavanja uverenja o slobodnom bračnom stanju. Mišljenje je doneto u postupku povodom pritužbe koju je podnela organizacija Labris protiv Sekretarijata za upravu Gradske uprave grada Beograda, Odeljenje za lična stanja građana, vodenje matičnih knjiga i izborna prava opštine, zbog diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije.

O ovoj preporuci je bilo reči u prethodnom delu koji govori o sistemskom rešenju za nestandardizovanu praksu.

Uz mišljenje su date preporuke nadležnim ogranicima opština da preduzmu sve potrebne mere kojima će obezbediti izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju svim osobama koje zatraže uverenje i ispunjavaju uslove za izdavanje uverenja, bez obzira na razlog zbog kojeg je uverenje zatraženo, da uklone sa internet prezentacija obaveštenje da je za izdavanje uverenja o slobodnom bračnom stanju potrebno dostaviti fotokopiju pasoša ili izvod iz matične knjige rođenih na internacionalnom obrascu za budućeg supružnika, kao i napomenu u kojoj je navedeno da je potrebno priložiti overenu izjavu da ne postoje smetnje za zaključenje braka i da ubuduće, u okviru obavljanja poslova iz svoje nadležnosti, postupa u skladu sa antidiskriminacionim propisima.

Ova preporuka je sprovedena.

Slučaj: Skupština grada Čačka je preporukom upućenom RRA povredila dostojanstvo građana homoseksualne orijentacije.

Labris je podneo pritužbu protiv Skupštine grada Čačka, zbog sadržine Preporuke u vezi sa programskim sadržajima televizija sa nacionalnom frekvencijom, kojima se vreda moral i narušava ljudsko dostojanstvo a koju je Skupština grada uputila Republičkoj radiodifuznoj agenciji (RRA). Navedeno je da je u ovoj preporuci, kao jedan od razloga za njeno donošenje, navedeno „propagiranje homoseksualizma“, kao i da su istopolno seksualno orijentisane osobe uporedene sa pedofilima. U toku postupka je utvrđeno da je Skupština grada Čačka uputila Preporuku RRA u vezi sa programskim sadržajima televizija sa nacionalnom frekvencijom kojima se vreda moral i narušava ljudsko dostojanstvo. U Preporuci je navedeno da „Odbornici Skupštine grada Čačka, svesni opasnosti koja preti od sistematskog forsiranja programskih sadržaja, koji najdirektnije utiču na stanje kolektivnog duha građana, upućuju Republičkoj radiodifuznoj agenciji najošttri protest protiv svih programskih sadržaja televizija sa nacionalnom frekvencijom kojima se vreda moral, propagira pedofilija, homoseksualnost, vreda dostojanstvo Srpske pravoslavne crkve, drugih tradicionalnih verskih zajednica i utiče negativno na formiranje vrednosnih stavova mladih generacija“. Donošenje preporuke, u kojoj se u isti kontekst stavljuju osobe homoseksualne orijentacije sa drugim izrazito negativnim i zabranjenim društvenim pojavama, stvara se ponizavajuće i uvredljivo okruženje i vreda dostojanstvo ove seksualne manjine. Skupštini grada Čačka je preporučeno da iz Preporuke „ukloni delove u kojima se propagiranje homoseksualizma“ navodi zajedno sa negativnim i zabranjenim društvenim pojavama, da uputi javno izvinjenje građankama i građanima Srbije homoseksualne orijentacije zbog sadržine Preporuke koja se na njih odnosi, kao i da ubuduće vodi

računa da prilikom preuzimanja mera iz svoje nadležnosti poštuje načelo jednakosti i zabrane diskriminacije.

Ove preporuke nisu sprovedene u zakonskom roku, pa je izdata opomena i ostavljen je novi rok koji u momentu pisanja ovog izveštaja još uvek nije istekao.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je i tokom 2013. godine nastavila intenzivnu saradnju sa organizacijama civilnog društva.

U saradnji sa organizacijama Praksis i Regionalni centar za manjine, nastavljene su aktivnosti na sprovodenju projekta „Jednake šanse za bolje mogućnosti: jačanje Roma u borbi proti diskriminaciji“ koji ima za cilj unapređenje informisanosti romskog naroda o postojanju i mandatu institucije Poverenika kao i o institucionalnim mehanizmima za borbu protiv diskriminacije. Saradnja je između ostalog nastavljena i sa Kućom ljudskih prava i demokratije na projektu „Neka ravnopravnost postane stvarnost“ koji ima za cilj borbu protiv diskriminacije i unapređenje ravnopravnosti kroz sprovodenje aktivnosti na lokalnom nivou, u saradnji sa organizacijama civilnog društva, nacionalnim savetima nacionalnih manjina i mladima sa područja cele Srbije.

Tokom 2013. Poverenica je dodelila finansijska sredstva za situaciono testiranje diskriminacije, kako bi se proverilo da li se u određenim situacijama vrši diskriminacija. Ugovori su sklopljeni ugovori sa 22 organizacije civilnog društva, između ostalog i sa LGBT organizacijama. Organizacije su se obavezale da sprovedu najmanje tri testiranja diskriminacije u narednih 6 meseci i da dostave izveštaj i podnesu pritužbu ukoliko dođe do diskriminacije.

Do kraja 2013. godine, Poverenici je podneto 67 pritužbi kao rezultat situacionog testiranja. Osim rada sa organizacijama civilnog društva, kroz dvodnevnu naprednu obuku u Sremskoj Kamenici, Poverenica je započela i rad sa MUP-om na razvijanju profesionalnih kompetencija za rad sa osetljivim društvenim grupama u slučajevima diskriminacije.

U duhu dobre saradnje sa organizacijama koje se bave zaštitom prava LGBT osoba, Poverenica je govorila na predstavljanju godišnjih izveštaja organizacija Gej strejt alijanse i Labrisa. Pružena je institucionalna podrška održavanju Parade ponosa 2013. godine. U završnom delu sažetka redovnog godišnjeg izvestaja Poverenice za 2013. godinu, navodi se (kao tačka 19): „Radi delotvornog suzbijanja diskriminacije i uspostavljanja pune ravnopravnosti, potrebno je: preuzeti sve potrebne mere u cilju uklanjanja bezbednosnih pretnji i stvaranja uslova za nesmetano održavanje Parade ponosa 2014. godine. Doneti propise kojima se omogućava registracija istopolnih parova i regulišu dejstva, pravne posledice i način prestanka registrovanih partnerstva, u skladu sa preporukama Saveta Evrope.“

U pogledu saradnje sa međunarodnim organizacijama, ista je nastavljena kroz projekat „Živa biblioteka“ sa Kancelarijom Saveta Evrope u Beogradu. Tokom 2013. godine održane su „Žive biblioteke“ u Novom Pazaru, Smederevu i u Beogradu, gde su čitaoci imali priliku da „iznajme i čitaju“ neku od „živih knjiga“ tj. da razgovaraju sa osobama koje su pripadnici društvenih grupa u odnosu na koje postoji najveći nivo predrasuda i diskriminatornih stavova. U aprilu 2013. godine, na skupu u Narodnoj biblioteci Srbije, predstavljeni su film o projektu „Ne ceni knjigu po koricama“ i publikacija „Vodič za organizatore Žive biblioteke“. Živa biblioteka je po drugi put organizovana na Sajmu knjiga, gde je više od 700 čitalaca ove jedinstvene biblioteke imalo priliku da razgovara sa pripadnicima stigmatizovanih društvenih grupa: Romima, homoseksualnim i transrodnim osobama, osobama koje žive sa HIV-om, osobama sa invaliditetom i mnogim drugima. U okviru projekta Saveta Evrope „Borba protiv diskriminacije na osnovu seksualne orientacije i rodnog identiteta“, u Rigi je u aprilu 2013. godine održan seminar o prikupljanju podataka i istraživanju o položaju LGBT osoba. Seminaru su prisustvovali predstavnici/ce svih zemalja partnera projekta – Albanije, Crne Gore, Italije, Poljske, Letonije, kao i predstavnici/ce Poverenika za zaštitu ravnopravnosti.

Poverenica za zaštitu ravnopravnosti je davala izjave u medijima povodom zabrane parade ponosa, napada na učenika ekonomske škole u Kuršumliji, povodom napada na profesora matematike u Novom Sadu, izražavanja diskriminatorskih stavova koje je muzičar Bora Đorđević izneo u intervjuu za časopis Foruma beogradskih gimnazija, povodom upada u stan i poruka mržnji upućenih LGBT aktivisti Slobodanu Bobanu Stojanoviću, Saopštenje povodom izjave premijera Srbije o LGBT osobama, saopštenje povodom međunarodnog dana ponosa.

Krajem 2013. godine Poverenica je, u saradnji sa UNDP, organizovala sprovođenje dva istraživanja: „Odnos predstavnika organa javne vlasti prema diskriminaciji u Srbiji“ i „Odnos građana prema diskriminaciji u Srbiji“. Istraživanja su omogućila da se sazna u kojoj su meri građani i predstavnici organa zakonodavne, izvršne i sudske vlasti na republičkom, pokrajinskom i lokalnom nivou upoznati sa diskriminacijom, kako je njihov odnos prema diskriminaciji, koje društvene grupe prepoznaju kao najdiskriminisanije.

Ova istraživanja su prepoznala LGBT osobe kao jednu od grupa koja je najviše diskriminisana.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije

Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije⁵⁰ je prethodne godine bila izuzetno aktivna na polju zalaganja za LGBT prava.

Predstavnici/ce kancelarije su prisustvovali brojnim panelima i regionalnim i međunarodnim događajima koji su imali za temu diskriminaciju i poboljšanje položaja LGBT osoba.

Takođe, predstavnici/ce kancelarije su u okviru različitih projekata u velikoj meri su saradivali sa LGBT organizacijama iz Srbije.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava je tokom 2012. i 2013. godine koordinirala izradu “Strategije prevencije i zaštite od diskriminacije 2013-2018” koju je Vlada usvojila 27. juna 2013. godine.

Ovaj dokument je posvećen sprečavanju diskriminacije i unapređivanju položaja 9 osetljivih grupa⁵¹ koje su najčešće izložene diskriminaciji. U pripremi dokumenta je osim članova radne grupe, sastavljene od predstavnika/ca relevantnih državnih institucija, Poverenice za zaštitu ravnopravnosti i Stalne konferencije gradova i opština učestvovalo i 9 tematskih grupa, koje su činili predstavnici organizacija civilnog društva. Usvajanju dokumenta je prethodilo održavanje jedanaest okruglih stolova širom Srbije (u Bujanovcu, Novom Pazaru, Zaječaru, Pirotu, Užicu, Šapcu, Kragujevcu, Zrenjaninu, Nišu, Subotici i Valjevu) kako bi što veći broj zainteresovanih strana bio upoznat sa ovim procesom, radnom verzijom ovog dokumenta i mogao da uputi komentare i sugestije, kao i održavanje konferencije u Beogradu, u aprilu 2013. godine. Održano je jedanaest okruglih stolova širom Republike Srbije, na kojima je predstavljena Prva radna verzija Strategije za borbu protiv diskriminacije kako bi što veći broj zainteresovanih strana bio upoznat sa ovim procesom, radnom verzijom ovog dokumenta i mogao da uputi komentare i sugestije. Na konferenciji Perspektive antidiskriminacione politike u Republici Srbiji 5. aprila 2013. godine predstavljen je Nacrt Strategije borbe protiv diskriminacije.

Preuzeto iz Godišnjeg izveštaja o radu Kancelarije za ljudska i manjinska prava⁵²:

⁵⁰ U daljem tekstu: Kancelarija za ljudska i manjinska prava; Kancelarija

⁵¹ Žene, deca, osobe sa invaliditetom, starije osobe, LGBT osobe, nacionalne manjine, izbeglice, interno raseljena lica i pripadnici drugih ugroženih migrantskih grupa, osobe čije zdravstveno stanje može biti uzrok diskriminacije i pripadnici malih verskih zajednica i verskih grupa

⁵² <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/kancelarija/godisnji-izvestaj-o-radu-kancelarije>

Predstavnici/ce Kancelarije su takođe, učestvovali/e na Regionalnoj konferenciji o pravima LGBT populacije u Evropi, koja je održana 26. marta u Parizu i na Međunarodnoj konferenciji „Ljudska prava, seksualna orijentacija i rodni identitet“, koja je održana 15-16. aprila 2013. godine u Oslu, Norveška. Predstavnici/ce Kancelarije, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Republičkog zavoda za statistiku i Gej Strejt Aljanse su učestvovali/e na seminaru posvećenom prikupljanju podataka i istraživanju u vezi sa LGBT osobama, koji je održan 18-19. aprila 2013. u Rigi.

U periodu od 2-4. maja 2013. godine predstavnici/ce Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Ministarstva omladine i sporta i Asocijacije Duga su uzelji/e učešće na petoj Međunarodnoj konferenciji „Pravo deteta i adolescente na njegovu/njenu seksualnu orijentaciju i rodni identitet“, koja je održana u Sionu (Švajcarska) u organizaciji Univerzitetskog instituta Kurt Boš i Saveta Evrope.

Predstavnici/ce Kancelarije, Zaštitnika građana i udruženja Gejen su 15. maja 2013. godine učestvovali/e na seminaru o pravnim pitanjima u vezi sa transrodnim osobama koji je Savet Evrope organizovao u Hagu. U periodu od 16-17. maja 2013. godine, predstavnica Kancelarije za ljudska i manjinska prava je učestvovala na Prvoj međunarodnoj konferenciji posvećenoj obeležavanju Međunarodnog dana protiv homofobije i transfobije (IDAHO) i na desetom sastanku neformalne mreže vladinih kontakt osoba za LGBT pitanja, koji su organizovani u Hagu. Predstavnica Kancelarije za ljudska i manjinska prava je učestvovala na sastanku neformalne mreže vladinih kontakt osoba za LGBT pitanja, koji je održan u Kolašinu, u Crnoj Gori, 4. oktobra 2013. godine, a takođe su i predstavljene aktivnosti koje su realizovane u Republici Srbiji u cilju unapređenja položaja LGBT osoba i zajedno sa predstvincima Crne Gore i Hrvatske učestvovala na panelu na temu „Fokus na Balkan – registrovana partnerstva“.

U decembru 2013. godine završen je projekat Saveta Evrope pod nazivom „Borba protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta“ koji je Republika Srbija sprovodila zajedno sa Albanijom, Italijom, Letonijom, Crnom Gorom i Poljskom.

Cilj ovog projekta je podrška sprovođenju Preporuke CM/Rec (2010) 5 Komiteta ministara Saveta Evrope o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

U toku ovog projekta sproveden niz aktivnosti, između ostalog je u Beogradu u martu 2013. godine organizovan multilaterlani sastanak svih država partnera na projektu na temu „Zdravstvena i socijalna zaštita LGBT osoba“ u cilju predstavljanja primera dobre prakse i razmene iskustava u ovoj oblasti.

Predstavnica Kancelarije za ljudska i manjinska prava učestvovala je na završnoj konferenciji LGBT projekta Saveta Evrope, „Borba protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta“ koja je održana u Strazburu, 16. decembra 2013. godine. Na skupu su Republiku Srbiju predstavljali i predstavnici udruženja Asocijacije Duga i Gejen LGBT, koji su u saradnji sa Kancelrijom za ljudska i manjinska prava realizovali aktivnostima koje se sprovode uz podršku LGBT projekta Saveta Evrope.

Kancelarija je koordinirala izradu odgovora na Upitnik o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta koji je uputio Upravni odbor za ljudska prava Saveta Evrope (CDDH), a koji se odnosi na primenu Preporuke Komiteta ministara (CM/Rec (2010) 5) o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Kancelarija za ljudska i manjinska prava će u saradnji sa relevantnim državnim institucijama, nezavisnim telima za zaštitu ljudskih prava i udruženjima nastaviti rad na unapređivanju kvaliteta podzakonskog akta koji reguliše postupanje relevantnih državnih institucija i organa sa LGBT osobama u oblasti zdravstvene socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, kao i postupanje policije i tužilaštva sa ovim osobama. Ovaj dokument je Kancelarija izradila uz podršku Saveta Evrope.

Kancelarija je u saradnji sa LGBT udruženjem Duga iz Šapca, uz podršku Saveta Evrope i ambasade Velike Britanije, od septembra do decembra 2013. godine sprovedla 30 obuka za 600 zaposlenih u Centrima za socijalni rad u celoj Srbiji za rad sa LGBT osobama i njihovim porodicama. Na ovaj način su zaposleni u centrima za socijalni rad, kojima se u slučaju problema LGBT osobe najčešće obraćaju, adekvatno obučeni za postupanje sa LGBT osobama i njihovim porodicama, što je od velikog značaja za kvalitete njihovog života. Ujedno, ovo je prvi takav program u regionu, koji bi mogao da posluži kao primer dobre prakse.

U decembru 2013. godine je sprovedena i jedna napredna pilot obuka za zaposlene u centrima za socijalni rad. Kancelarija je uz podršku Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva izradila predlog projekta „Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBT populaciji u srpskom društvu“, koji je finansiran iz fonda Norveške bilateralne pomoći. Specifični cilj projekta je povećana tolerancija i razumevanje prema LGBT populaciji u srpskom društvu.

U okviru ovog dvogodišnjeg projekta su predviđene sledeće aktivnosti, koje treba da dovedu do povećanog znanja i razumevanja opšte populacije o LGBT pravima i o stepenu diskriminacije sa kojom se suočavaju:

- Nacionalna medijska kampanja osmišljena u cilju borbe protiv predrasuda na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta putem uklanjanja stereotipa i podizanja svesti, koju će sprovoditi Kancelarija za ljudska i manjinska prava;
- Kampanje manjeg obima koje promovišu toleranciju i poštovanje bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet, prilagođene specifičnim potrebama lokalne zajednice koje će sprovoditi organizacije civilnog društva;
- Aktivnosti koje vode omladinska udruženja i Kancelarije za mlade, posebno osmišljene da utiču na mlade i promovišu toleranciju i poštovanje bez obzira na seksualnu orijentaciju i rodni identitet;
- Obuka za predstavnike medija, osmišljena u cilju podizanja svesti o diskriminaciji kojoj su izložene LGBT osobe i senzibilizacije medija prema LGBT osobama, podizanja znanja o međunarodnim antidiskriminacionim standardima, relevantnom zakonodavnom i institucionalnom okviru u Republici Srbiji i o standardima etičkog izveštavanja, uključujući i zabranu govora mržnje;
- Nagradivanje najboljih primera profesionalnog medijskog izveštavanja koje istražuje probleme sa kojima se suočavaju LGBT osobe (studijska poseta).

U okviru projekta „Stvaranje tolerancije i razumevanja prema LGBT populaciji u srpskom društvu“ predviđeno je sprovođenje obuka i drugih relevantnih aktivnosti koje treba da omoguće obučenost državnih službenika i zaposlenih u javnom sektoru za sprovođenje antidiskriminacionog zakonodavstva, odgovarajuće postupanje sa LGBT osobama i senzibilisanost za LGBT pitanja:

- Analiziranje posebnih slučajeva diskriminacije LGBT osoba sa kojima se suočava institucija Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Zaštitnik građana i Ombudsman AP Vojvodine u cilju uklanjanja njihovih uzroka i posledica;
- Podizanje znanja policijskih službenika o pravnom i institucionalnom okviru, predrasudama i govoru mržnje kao i sprovođenje obuka u cilju efikasnog postupanja u slučaju zločina iz mržnje, posebno u vezi sa podrškom žrtvama i sistemskim evidentiranjem incidenta;
- Izrada i sprovođenja programa obuke za zaposlene u sudstvu i tužilaštvu koji će omogućiti odgovarajuću zaštitu i postupanje sa LGBT osobama u sudskom postupku;

- Priprema i sprovođenje naprednog programa obuke za zaposlene u centrima za socijalni rad da bi se osposobili da na odgovarajući način procenjuju potrebe LGBT osoba i planiraju usluge socijalne zaštite;
- Dijalog sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u cilju razgovora o pitanjima vezanim za promovisanje tolerancije prema LGBT osobama u obrazovnim institucijama i unapređenje obrazovnih sadržaja tako da u potpunosti poštuju prava LGBT osoba u skladu sa meraima propisanim u Strategiji prevencije i zaštite od diskriminacije;

Zaštitnik građana Republike Srbije

Zaštitnik građana je bio aktivan u zalaganju za poboljšanje pravnog okvira koji bi doprineo boljem položaju LGBT osoba u Srbiji a poseban akcenat je u godišnjem izveštaju ove institucije stavljen na zabranu parade ponosa i nedostatak zakonskog prepoznavanja istopolnih zajednica.

Takođe, kako je već četvrti put došlo do zabrane parade ponosa, za koju je Ustavni sud utvrdio kršenje prava na slobodu okupljanja (Sud je utvrdio za 2009. i 2011.) Zaštitnik građana je pokrenuo postupak kontrole rada organa unutrašnjih poslova koji je zabranu doneo.

Zaštitnik građana je atmosferu pred zabranjenu paradu ponosa ocenio kao “zloupotrebu slobode izražavanja, odnosno govora mržnje i raspirivanja netrpeljivosti prema LGBT grupama i pojedincima”. Ukazano je na to da se pretnje i pozivi na obračun uglavnom sprovode putem interneta i grafitima, povremeno u medijima, ali i u neposrednim obračunima, uz upotrebu nasilja.

U vezi sa nedostatkom pravne regulative kojom se prepoznaju istopolne zajednice u izveštaju se navodi: Preuzeto iz Redovnog godišnjeg izveštaja Zaštitnika građana za 2013. godinu⁵³

„Istopolne zajednice nisu pravno prepoznate niti ljudi po tom osnovu imaju bilo kakva prava. Zaštitnik građana se zalaže za pravno priznanje istopolnih zajednica.“

Predstavnici zaštitnika građana bili su prisutni na obeležavanju svih bitnih datuma za LGBT zajednicu. Razvijanjem LGBT zastava i po prvi put zastave koja je simbol trans osoba sa kancelarije Zaštitnika građana, obeležen je 17. maj - Međunarodni dan protiv homofobije i transfobije.

Predstavnici Zaštitnika građana se priključili povorci koju su u centru Beograda organizovali Žene u crnom (ŽUC), Gej strejt alijansa (GSA), IDAHO Beograd, Gej lezbejski info centar (GLIC), Asocijacija Duga, Novosadska lezbejska organizacija (NLO) povodom obeležavanja 27. juna – Međunarodnog dana ponosa.

U okviru Nedelje ponosa, koja je održana u Beogradu u septembru 2013. godine, zamenica Zaštitnika građana, Tamara Lukšić Orlandić, govorila je na panelu „Homofobija u školskoj torbi“.

Tokom 2013. ostvarena je saradnja između Zaštitnika građana i Poverenice za zaštitu ravnopravnosti posredstvom zajedničke ekspertske radne grupe na analizi postojećeg pravnog okvira za realizaciju prava transpolnih osoba koja je 2013. godine završila svoj rad definisanjem preporuka za izmene i dopune propisa od značaja za pravni položaj transpolnih osoba. Preporuka Radne grupe primarno sadrži donošenje posebnog zakona.

---

⁵³ <http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr/izvestaji/godisnji-izvestaji>

U oblasti ravnopravnosti polova i prava LGBT osoba nastavljena je uspešna saradnja sa organizacijama civilnog društva, među kojima su u izveštaju pomenute: Autonomni ženski centar , Viktimološko društvo Srbije , Labris , Gejten LGBT , Asocijacija Duga iz Šapca , Beogradski centar za bezbednosnu politiku i Bibija.

Zaštitnik građana je u redovnom godišnjem izveštaju za 2013. godinu u delu koji se odnosi na rodnu ravnopravnost i prava LGBT osoba konstatovao da je primena Zakona o zabrani diskriminacije u porastu. Sa tim u vezi navodi se prva sudska pravosnažna presuda zbog diskriminacije na radnom mestu zbog seksualne orijentacije. (Slučaj koji je vodio pravni tim GSA).

U pogledu prava LGBT osoba, Zaštitnik građana je konstatovao sledeće manjkavosti na državnom nivou:

- Prava građana drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta, a naročito Ustavom garantovano pravo na slobodu okupljanja, nisu zaštićena, zbog čega po treći put u poslednje četiri godine nije održana Parada ponosa;
- Pravne posledice prilagođavanja (promene) pola i rodnog identiteta nisu normativno uređene;
- Najznačajnije preporuke, mišljenja i zakonodavne inicijative Zaštitnika građana, po kojima nije postupljeno:
  - da Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja dopuni Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji tako što će uneti odredbu o eksplicitnoj zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije;
  - da Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola a potom i u tekstove udžbenika unese sadržaje kojima će se na prihvatljiv ali stručan način obraditi sva važna pitanja koja se odnose na prava LGBT populacije;
  - da se donošenjem novih ili izmenama i dopunama postojećih zakona unapredi zaštita prava transrodnih/transpolnih osoba.

Postupajući po pritužbi učenika srednje škole iz Kuršumlije, Zaštitnik građana je utvrdio da je škola propustila da zaštići gej učenika od zlostavljanja i zanemarivanja.

Postupajući po pritužbi učenika srednje škole, koji je ukazao da je nakon javnog izjašnjavanja o svojoj seksualnoj orijentaciji, zbog učestalih napada vršnjak, bio prinuđen da prekine redovno školovanje, a da je prilikom polaganja vanrednih ispita u školi pretrpeo nasilje od grupe učenika.

Zaštitnik građana je pokrenuo postupak kontrole zakonitosti i pravilnosti rada škole.

Utvrđeno je da je škola propustila da preduzme zakonom i podzakonskim aktom propisane mere zaštite učenika od nasilja kom je bio izložen zbog svoje drugačije seksualne orijentacije, pa su školi upućene preporuke. Škola je, postupajući po preporukama, u saradnji sa nadležnom školskom upravom analizirala rad u ovom slučaju, sačinila Akcioni plan za prevenciju nasilja u školi sa posebnom pažnjom na prevenciji nasilja i smanjivanju netolerancije prema osobama drugačije seksualne orijentacije, sprovedla postupak utvrđivanja odgovornosti zaposlenih u školi, adirektorka škole je pisanim putem uputila

izvinjenje učeniku zbog propusta škole da mu obezbedi nesmetano školovanje u bezbednom okruženju.

Predlozi za poboljšanje položaja građana u odnosu na organe uprave:

- Vlada treba da obezbedi puno ostvarivanje i zaštitu prava LGBT osoba, a naročito zaštitu fizičkog i psihičkog integriteta i slobodu okupljanja kao i da obezbedi održavanje Parade ponosa;
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, u saradnji sa Ministarstvom pravde i državne uprave, treba da utvrdi bliže kriterijume za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, učenika ili trećeg lica u ustanovi a naročito prepoznavanja diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta učenika, nastavnog i drugog osoblja;
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja treba da predloži izmene i dopune Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja kako bi se u Zakon unele odredbe o eksplisitnoj zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
- Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja treba da u nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola , a potom i u tekstove udžbenika unese sadržaje kojima će na prihvativljiv ali stručan način obraditi sva važna pitanja koja se odnose na prava LGBT populacije;
- Ministarstvo pravde i državne uprave, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike i Ministarstvo prosvete , nauke i tehnološkog razvoja treba da pripreme predlog propisa kojim se uređuju pravne posledice prilagođavanja (promene) pola i rodnog identiteta;
- Zadatak, odnosno nadležnost Zaštitnika građana je Ustavom i Zakonom određena dvostruko: da štiti prava građana i da kontroliše zakonitost i pravilnost rada organa vlasti i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja;
- Zaštitnik građana kontroliše rad organa državne uprave, organa nadležnog za pravnu zaštitu imovinskih prava i interesa Republike Srbije, kao i drugih organa i organizacija, preduzeća i ustanova kojima su poverena javna ovlašćenja (organi i organizacije javne vlasti). Zaštitnik građana, prema odredbi Ustava i Zakona , od svih organa i organizacija javne vlasti nije ovlašćen da kontroliše jedino rad Narodne skupštine, predsednika Republike, Vlade, Ustavnog suda, sudova i javnih tužilaštava;

NAGRADE, KULTURA I ZABAVA

Na međunarodni dan ljudskih prava, 10. decembra 2013. Labris je obeležio 18. godina od zvaničnog osnivanja i tom prilikom simbolično dodelio isti broj nagrada, i to:

- **Ambasadi Kraljevine Holandije** za podršku i ukazano poverenje, kao i za uspešnu saradnju u 2013. godini i upućivanje Labrisa na holandske institucije;
- **Ambasadi SAD-a**, za veliku i nesebičnu podršku, na ličnom i na institucionalnom nivou. Doprinos Ambasade SAD-a radu Labrisa u 2013. godini kroz lično angažovanje bio je nemerljiv;
- **Nacionalnom demokratskom institutu**, za doprinos organizacionom razvoju Labrisa i podizanju kapaciteta članica radnog tima u 2013. godini;
- **Rekonstrukciji ženski fond i njihovoj PR menadžerki** za zastupanje prava lezbejki u Ženevi na predstavljanu izveštaja CEDAW (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women) kao i u Skupštini Srbije;
- **“TRAG fondaciji za lokalne inicijative”** za podizanje kapaciteta Labrisa u oblasti filantropije i fandrejzinga u 2013. godini;
- **“Institutu za održive zajednice”** za prepoznavanje zagovaračkih kapaciteta Labrisa i potencijala za umrezavanje;
- **“Civil Rights Defenders”** za saradnju kroz koju je Labris mnogo naučio i napredovao;
- **“Incest Trauma Centru”** – Dušici Popadić i Ljilji Bogavac za doprinos jačanju lezbejske zajednice u Srbiji. Za uspešne treninge na Labrisovim seminarima, zbog prepoznavanja važnosti rada sa Labrisom;
- **Farmaceutsko-fizioterapeutskoj školi**, za prepoznavanje važnosti senzibilisanja stručnog profesorskog kadra u vezi sa LBGT temama;
- **“Outline creative”** za kreativnu saradnju punu razumevanja;
- **Zorici Mršević** savetnici u Institutu društvenih nauka za doprinos u izradi “Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije 2013–2018” kao i za borbu protiv grafita mržnje u 2013. godini;
- **Dragani Vučković** za uspešno dekonstruisanje mehanizama homofobije u 2013. godini;
- **Miroslavi Vuković** za uspešnu saradnju na “Priručniku za savetodavni i psihoterapijski rad sa osobama drugačije seksualne orientacije od heteroseksualne”, kao i za prepoznavanje LGBT teme važnom u Studentskoj poliklinici Beograd;
- **Andreju Obradoviću** za iskazanu hrabrost u iznošenju ličnih priča u okviru projekta Živa biblioteka kao i na Labrisovim edukativnim seminarima;
- **Desanki Drobac** za doprinos aktivizmu Labrisa i veliku volontersku podršku u 2013. godini;
- **Mini Damnjanović** za najbolju volonterku 2013. godine;
- **Nini Plakalović** za nesebičan volonterski rad na razvoju Labrisovog sajta.

Kao i prethodnih godina, "Koalicija protiv diskriminacije"⁵⁴ je dodelila nagrade za doprinos borbi protiv diskriminacije.

Ova koalicija, ustanovila je još 2008. godine „Godišnju nagradu za borbu protiv diskriminacije“⁵⁵ kao priznanje pojedincima, organizacijama, institucijama, kompanijama i medijima koji su u toku jedne godine učinili najviše napor u suzbijanju diskriminacije prema manjinskim i marginalizovanim grupama ili doprineli unapređenju jednakosti svih građana i građanki u Srbiji.

Nagradu je dobitnicima 2013. godine uručio Izvestilac Evropskog Parlamenta za Srbiju, Jelko Kacin, a nagrade za borbu protiv diskriminacije u 2012. godini dobili su:

1. Javna vlast – OŠ „Dragojlo Dudić“
2. Organizacije civilnog društva – Incijativa mladih za ljudska prava
3. Mediji – Boban Karović, dnevni list Danas
4. Biznis sektor – Ipsos Strategic Marketing
5. Javne ličnosti – Vincent Degert, njegova ekselencija Ambasador, Šef delegacije Evropske Unije u Srbiji

I Gej strejt alijansa je 2013. godine ustanovila nagradu "Duga" i to za doprinos borbi protiv homofobije i transfobije i zaštiti i unapređenju ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji. Nagrada nosi ovaj naziv jer je duga, kao i zastava duginih boja, simbol LGBT pokreta i borbe za ravnopravnost.

Prvu nagradu „Duga“ dobilo je Odeljenje za organizaciju, prevenciju i rad policije u zajednici Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) a u sastavu žirija bili su Dragana Nikolić Solomon, šefica Medijskog odeljenja Misije OEBS-a u Srbiji; Ivan Cvejić, glavni i odgovorni urednik novinske agencije Beta; Jovana Gligorijević, novinarka nedeljnika Vreme; Milan Antonijević, direktor Komiteta pravnika za ljudska prava (YUCOM); Dušan Maljković, predsednik Centra za kvir studije (CKS); Predrag Azdejković, predsednik Gej lezbejskog info centra (GLIC) i urednik gej magazina „Optimist“ i Mirjana Bogdanović, izvršna direktorka Gej strejt alijanse (GSA).⁵⁶

Pored toga što su LGBT organizacije tokom 2013. dodeljivale nagrade zaslužnim institucijama, ambasadama, organizacijama i pojedincima/kama i sami LGBT aktivisti su dobili zaslužne nagrade.

LGBT organizacija Siguran puls mladih iz Beograda je dobila nagradu ERSTE Fondacije za rad sa roditeljima LGBT dece. Nagrada je uručena 27. juna 2013. godine⁵⁷.

⁵⁴ Koaliciju protiv diskriminacije čine: Centar za unapređivanje pravnih studija, Civil Rights Defenders, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, Mreža odbora za ljudska prava (CHRIS network), Udruženje studenata sa hendikepom, Gayten LGBT, PRAXIS i Regionalni centar za manjine.

⁵⁵ Nagrade za borbu protiv diskriminacije se dodeljuju u pet kategorija: Javna vlast (institucije javne vlasti, poslanici/e, funkcioneri/ke), Organizacije civilnog društva (nvo, sindikati, profesionalna udruženja), Mediji (javna glasila, novinari/ke, profesionalna udruženja), Biznis sektor (preduzeća, poslovni ljudi), Javne ličnosti (umetnici/e, sportisti/kinje, glumci/ice, pevači/ce, političari/ke)

⁵⁶ <http://gsa.org.rs/2013/05/nagrada-duga-odeljenju-za-rad-u-zajednici-ministarstva-unutrasnjih-poslova/>

⁵⁷ ERSTE Fondacija za društvenu integraciju je ustanovljena 2007. i dodeljuje se svake druge godine, sa ciljem da podstakne razvoj građanskog društva u zemljama srednje i jugoistočne Evrope. Pored toga, Nagradom se odaje javno priznanje projektima iz oblasti društvene integracije koji nastoje da donesu promene i boljitičkičavom regionu. Projekti se ocenjuju na osnovu delotvornosti i posebne koristi za društvo u celini. ERSTE Fondacija za društvenu integraciju je ustanovljena 2007. i dodeljuje se svake druge godine, sa ciljem da podstakne razvoj građanskog društva u zemljama srednje i jugoistočne Evrope. Pored toga, Nagradom se odaje javno priznanje projektima iz oblasti društvene integracije koji nastoje da donesu promene i boljitičkičavom regionu.

Samo dan kasnije, 28. juna 2013. dodeljeno je priznanje za najinovativniji pristup za promociju prava diskriminisanih grupa u Srbiji predsedniku Gej lezbejskog info centra Predragu Azdejkoviću, a odluku je donela komisija koju su činili Nenad Borovčanin, državni sekretar Ministarstva omladine i sporta, Suzana Paunović, direktorka Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Stanislava Vidović, viša projektna menadžerka GIZ SoSYEP projekta i Ljiljana Lončar, pomoćnica Poverenice za zaštitu ravnopravnosti.

U obrazloženju nagrade piše: „Predrag Azdejković, osnivač i glavni i odgovorni urednik jedinog gej magazina u Srbiji i regionu “Optimist”, osnivač i glavni i odgovorni urednik “GeyEcho portal” i Online vodiča kroz gej Srbiju je drugačijom aktivističkom filozofijom doprineo većoj vidljivosti LGBT populacije i osnaživanju LGBT zajednice u Srbiji. Različitost u odnosu na druge ogleda se i kroz “Merlinka filmski festival”, jedini queer festival u Srbiji sa javnom medijskom kampanjom, koji takođe uključuje i heteroseksualnu populaciju, koja je njime motivisana da razmišlja o LGBT egzistenciji”.

Ovo priznanje dodelili su Ministarstvo omladine i sporta Republike Srbije i nemačka organizacija GIZ – (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) u Beogradu.⁵⁸

U decembru 2013. uspešno je održan peti po redu festival “Merlinka” na kome je prikazano 50 kratkometražnih i dugometražnih filmova i pet dokumentarnih. Na festivalu su prikazana novija ostvarenja (godina: 2011, 2012, 2013) iz više zemalja kao što su Nemačka, Švajcarska, Izrale, Brazil SAD; BIH i Danska.

“Fliehkraft”, “La Petite Mort”, “The best friend”, “Straight with you”, “House for sale”, kao i dokumentarni filmovi “I am Divine”, “Rent boys”, “Man for a day”, “I am a porn star”, “My child” samo su neki od naslova koji su prikazani tokom pet dana trajanja festivala.

Internacionalni festival queer filma „Merlinka“ po prvi put organizovan je u decembru 2009. godine u Domu omladine sa idejom da promoviše filmske naslove koji se bave gej, lezbijskom i transseksualnom tematikom, a koji retko kad dođu do domaće filmske publike.

Festival ima za cilj da kroz filmsku umetnost promoviše gej-lezbijska prava i utiče na smanjenje homofobije u srpskom društву.

Festival organizuju Gej lezbejski info centar -GLIC i Dom omladine Beograd.

U 2013. postavljena je i predstava “Hermafrođiti duše”⁵⁹ koja u fokusu ima problem i diskurs homofobije u savremenom društvu. Predstava je posvećena Dejanu Nebrigiću (1971-1999) jednom od prvih LGBT aktivista na prostoru bivše Jugoslavije.

Projekat “Hermafrođiti duše” zamišljen je kao pokušaj senzibilizacije javnosti povodom onih subjekata koji su marginalizovani, odnosno diskriminisani/ugroženi zbog svoje „drugačijosti“.

Predstava je vrlo osvešćena po brojnim pitanjima: korišćene su cigarete bez nikotina, organizovan je prevod na srpski znakovni jezik, kao i audio naracija za slepe i slabovide osobe a prostor gde je igrana je

⁵⁸ <http://www.gayecho.com/drustvo.aspx?id=17352>

⁵⁹ [http://www.rex.b92.net/sr/ovogmeseca/predstavePfreformansi/story/5079/Predstava+Hermafrođiti+du%C5%A1e+-+%C5%BDak+Valenta+productions+\(Hrvatska\).html](http://www.rex.b92.net/sr/ovogmeseca/predstavePfreformansi/story/5079/Predstava+Hermafrođiti+du%C5%A1e+-+%C5%BDak+Valenta+productions+(Hrvatska).html)

pristupačan za korisnike/ce kolica.

U septembru 2013. održan je četvrti prajd vik (Pride week) koji je između ostalog obuhvatio:

Dvodnevnu međunarodnu konferenciju o slobodi okupljanja LGBTIQ zajednice; Panel diskusije: „LGBT mladi: Život u četiri zida”, „Višestruka diskriminacija LGBT osoba”, „Biseksualci/ke među nama”, „Homofobija u školskoj torbi”, „Religija i LGBT zajednica”, „Vrednosni sistemi u okviru LGBT pokreta”, „Ateizam: ON/OFF”, „T u LGBT”, „Prajd – Čemu sve to?”, „LGBT pokret i Levica”, „Može li ljubav biti zakon?” kao i predstavu „Izopačeni” i filmove „Nevidljive”, „Ja kad sam bio klinac, bila sam klinka”, „Grad granica”, koncert: Army of Lovers & Lollobrigida Girls kao i izložbu” Naše kvir detinjstvo” u organizaciji Omladinske grupe Helsinskog odbora za ljudska prava u Beogradu.

MEDIJI

MEDIJI O LGBT POPULACIJI U 2013. GODINI

Preuzeto iz redovnog godišnjeg izveštaja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti za 2013. godinu⁶⁰

“O diskriminaciji i položaju LGBT osoba u Srbiji , mediji su izveštavali više nego proteklih godina. Može se uočiti da u 2013. godini ova društvena grupa nije bila povod za informisanje javnosti samo pred odluku o održavanju Parade ponosa, a primetan je i porast broja kolumni koje su afirmativno govorile o pripadnicima seksualnih manjina i osuđivale pretnje nasiljem i diskriminaciju LGBT osoba.

Od ukupnog broja objavljenih tekstova u štampi, dve trećine (66 %) bilo je u vezi sa diskriminacijom na osnovu seksualne orijentacije, a u elektronskim medijima nešto više od trećine priloga (37%).

Uoči same odluke o zabrani Parade ponosa , kao i nakon procene da ova manifestacija neće biti održana iz bezbednosnih razloga, Poverenica je dala nekoliko intervjua i gostovala je u informativnim emisijama. Svi mediji su preneli zajedničko saopštenje Zaštitnika građana i Poverenice za zaštitu ravnopravnosti o važnosti održavanja Parade ponosa. Takođe, poverenica je izdala saopštenje povodom izjave premijera Srbije Ivice Dačića o LGBT osobama, ocenivši da diskriminatorne izjave ne doprinose razvijanju tolerancije i samo produbljuju netrpeljivost i mržnju. Mediji su koristili rezultate istraživanja Poverenika za zaštitu ravnopravnosti prema kome je socijalna distanca u Srbiji najveća prema LGBT osobama, uz saopštenja i izjave poverenice povodom Međunarodnog dana ponosa i Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, ukazivano je na konkretne primere diskriminacije, netrpeljivosti i govora mržnje.

Mediji su tražili komentar na homofobične izjave i govor mržnje prema LGBT osobama zamenika gradonačelnika Niša koje je objavio na Fejsbuk stranici. Poverenica je ukazala da je nedopustivo takvo ponašanje jednog javnog funkcionera i da Ustavom garantovana sloboda govora nikako ne znači da je dozvoljeno omalovažavanje, ponižavanje i vređanje dostojanstva.

Informaciju da je pokrenut postupak protiv Skupštine grada Čačka zbog usvajanja preporuke u kojoj su pedofilija i homoseksualnost stavljeni u isti kontekst, preneli su uglavnom španjolski mediji.

⁶⁰<http://www.ravnopravnost.gov.rs/rs/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%B8>

Aktuelna tema je bila Model zakona o istopolnim zajednicama , ali je polovina ovih tekstova imala je negativan ton ili konotaciju, dok je jedan broj medija neutralno izveštavao.

Donošenje prve pravosnažne presude za diskriminaciju na radnom mestu na osnovu seksualne orientacije (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu doneta u januaru 2013), bilo je povod da mediji komentarišu ovu presudu, podsećali na pritužbe Povereniku za zaštitu ravnopravnosti LGBT osoba, i navodili koja je sve upozorenja i saopštenja Poverenica uputila javnosti kada su u pitanju diskriminacija, netrpeljivost, govor mržnje i nasilje nad ovom manjinskom grupom.

Primer dobre prakse u izveštavanju bio je slučaj diskriminacija transrodne osobe u rijaliti programu „X faktor“, koja je bila tema više tekstova, od kojih je u većini osuđeno diskriminatorno ponašanje.

U odnosu na izveštavanje prethodnih godina, primetno je manje senzacionalističkih tekstova i naslova, manje je nekorektne terminologije, mediji su više radili na podizanju svesti građana o važnosti poštovanja razlicitosti seksualnih orijentacija. Takođe, mediji su u priličnoj meri skretali pažnju na neefikasan rad državnih organa u vezi sa procesuiranjem i kažnjavanjem počinilaca nasilja prema LGBT osobama”.

Jedan od najčitanijih internet portala „Telegraf“ kod dela koji se odnosi na ispisivanje onlajn komentara dadao je klauzulu kojom se zabranjuje ispisivanje uveljivih komenatara po ličnom svojstvu kakva je – seksualna opredeljenost.

„Komentari koji sadrže psovke, uvrede, pretnje i govor mržnje na nacionalnoj, verskoj, rasnoj osnovi ili povodom nečije seksualne opredeljenosti neće biti objavljeni.“

Ovo je važan korak napred za razvoj medijske i internet kulture i tolerancije.

LABRIS U MEDIJIMA

Labris je medijski prostor u prethodnom periodu od početka 2013. pretežno koristio za promociju modela Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama:

- “Religiozni neheteroseksualci”⁶¹, studentski časopis „Politikolog“, 16. februar 2013;
- Konferencija u ko-organizaciji Evropske komisije „Ljudska prava LGBT osoba, jednak tretman i borba protiv diskriminacije“⁶², Beograd, jun 2013;
- Prva regionalna konferencija u organizaciji časopisa Lepota i zdravlje „PRO-FEMINE 2013“⁶³ Beograd, april 2013;;
- Registrovane istopolne zajednice (Blic)⁶⁴, 25. septembar 2013;
- LGBT zajednica traži izvinjenje od Željka Joksimovića, Dnevne novine⁶⁵, novembar 2013;
- Queer.hr: “Ljubav je zakon poručuju iz Labrisa!”⁶⁶ 11. mart 2013;.

⁶¹ <https://www.youtube.com/watch?v=etn5efKKcug>

⁶² <http://labris.org.rs/p2p-konferencija-jednakost-i-borba-protiv-diskriminacije/>

⁶³ <http://www.lepotazdravlje.rs/lifestyle/kultura/sta-je-novo/sta-je-novo/sta-zene-zele-pratite-konferenciju-pro-femine-iz-minuta-u-minut-1>

⁶⁴ <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/312469/Predlazu-jednaka-prava-za-istopolne-zajednice>

⁶⁵ [http://www.svetplus.com/vesti/34128/x-factor-adria-lbgt-zajednica-trazi-izvinjenje---zeljko-joksimovic-uvredio-fifii-\(fotovideo\)](http://www.svetplus.com/vesti/34128/x-factor-adria-lbgt-zajednica-trazi-izvinjenje---zeljko-joksimovic-uvredio-fifii-(fotovideo))

⁶⁶ <http://queer.hr/36176/svaka-ljubav-je-jednaka/>

- “Ljubav je zakon – i za istopolne partnerere”, E-novine⁶⁷, 21. mart 2013;
- lgbt-prava.ba: “Istopolne zajednice su pravno i društveno i dalje neprepoznatljive” ⁶⁸, 28. mart 2013;
- CKS: “Model zakona o registrovanim istopolnim zajednicama u Republici Srbiji” ⁶⁹, 8. april 2013;
- Lepota i zdravlje: “Bauk zvani gej brak”⁷⁰;
- “Peticija za istopolna partnerstva”, Radio Slobodna Evropa, 30.maj 2013;
- “Poboljšan položaj LGBT populacije”, sajt Radio Televizije Srbije, 3.jul 2013;
- “Srbija da se uozbilji”, E-novine,14. septembar 2013;
- “Labris: Skup nikoga ne vrijeda”, Radio televizija Crna Gora,17. oktobar 2013;
- Napadnut gej mladić u Kuršumliji, Radio Slobodna Evropa, 24. oktobar 2013;

ZAKLJUČAK

Iako je u 2013. godini bilo pomaka u raznim domenima, polju medijskog izveštavanja o LGBT temama, pravnom i kulturno-umetničkom aspektu, kao i na polju starteških rešenja, još uvek nedstaju elementarne komponente i dosledna primena propisa i zakona koje treba da vode ka uspostavljanju pune jednakosti LGBT osoba sa ostalim građanima/kama Srbije.

Vlada i resorna ministarstva treba da pokažu nedvosmislenu rešenost da rade sistemski na poboljšanju kvaliteta života LGBT osoba, kao jedne od najmarginalizovanih grupa u Srbiji, i da hitno preduzmu mere koje će omogućiti mirno okupljanje LGBT gradana/ki, pravno regulisanje istopolnih veza, suzbijanje diskriminacije u svim aspektima društva, kao i sve druge mere predviđene Strategijom.

Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije ponudila je sveobuhvatan i veoma sadržajan okvir.

Od svih činioца društva, a najpre od ozbiljnosti vladajućih struktura zavisi u kojoj meri će se strategija primenjivati, i da li će se konačno postići odlučujući korak ka ravnopravnosti i boljem društvu za sve.

---

⁶⁷ <http://afirmator.org/ljubav-je-zakon-i-za-istopolne-partnere/>

⁶⁸ <http://www.libela.org/razgovor/3567-istospolne-zajednice-i-dalje-su-pravno-i-drustveno-neprepoznatljive/>

⁶⁹ <https://twitter.com/KvirStudije/status/321657959014883328>

⁷⁰ www.lepotaizdravlje.rs/ljubav/Bauk-zvani-brak.lt.html

O LABRISU

Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, osnovana je u Beogradu, 1995. godine i od tada se zalaže za suzbijanje svake vrste nasilja i diskriminacije nad lezbejkama i ženama drugačije seksualne orijentacije od heteroseksualne.

Labris smatra da je pravo na različitu seksualnu orijentaciju jedno od osnovnih ljudskih prava.

Od 2005. godine, Labris izdaje godišnje izveštaje koji obuhvataju najznačajnije događaje vezane za LGBT zajednicu kao i informacije u vezi samih projektnih aktivnosti Labrisa.

Osnovni cilj svog postojanja Labris ostvaruje kroz:

Osnaživanje LBT žena da ponosno nosi svoj identitet i da se kompetentno suprotstavlja kršenju i zalaže za poštovanje svojih prava kroz:

- a) program pravne i profesionalne psihosocijalne podrške pripadnicama LBT populacije
- b) program vršnjačke podrške pripadnika/ca LBT populacije
- c) program podrške porodicama i prijateljima LBT populacije.

Smanjenje homofobije kroz podizanje svesti i informisanosti mladih ljudi, žena i šire javnosti o LGBT ljudskim pravima kroz:

- a) organizovanje javnih akcija i medijskih kampanja za smanjivanje homofobije
- b) saradnju sa medijima na informisanju javnosti o najvažnijim zakonskim rešenjima za unapređenje položaja LGBT populacije
- c) osmišljavanje i realizaciju programa edukacije učenika/ca srednjih škola o pravima LBT populacije.

Unapređenje zakonodavstva relevantnog za život LGBT populacije i jačanje uticaja na donosioce odluka i predstavnike/ce vlasti kroz:

- a) zagovaranje vladinih i nevladinih organizacija da podrže predlog Zakona o istopolnom partnerstvu i druge izmene/dopune zakona
- b) monitoring rada institucija i predlaganje mehanizama za poboljšanu primenu postojećih zakona relevantnih za život LGBT populacije.

Senzibilizacija i edukacija predstavnika/ca vlasti i institucija o primeni postojećih prava LGBT populacije kroz:

- a) štampanje i distribuciju priručnika, zbirk dobre prakse i vodiča sa smernicama za rad sa LGBT populacijom
- b) akreditaciju i realizaciju programa stručnog usavršavanja zaposlenih u institucijama zdravstva, socijalne zaštite i obrazovanja
- c) program obuka zaposlenih u medijima, policiji, tužilaštvu i sudstvu.